

UDK 929 Frankopani, obitelj „1260/1480“
94(497.5 Krk)“1260/1480“
Primljeno: 8. 2. 2016.
Prihvaćeno: 11. 4. 2016.
Izvorni znanstveni rad

Družine i potknežini knezova Krčkih na Krku (od 1260. do 1480. godine)

Ozren Kosanović
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
Republika Hrvatska
E-adresa: okosanovic@ffri.hr

U radu se razmatra uloga družine i potknežina knezova Krčkih (Frankapana) pri njihovu upravljanju krčkim kneštvom. Prema raspoloživim izvorima ispituju se okolnosti djelovanja družine knezova, rekonstruiraju se dužnosti potknežina, njihov broj u kneštvu i slično. Priložen je kronološki pregled obavljanja dužnosti pojedinaca na toj funkciji za grad Krk i pojedine otočne općine. Pri izlaganju arhontoloških podataka prezentiraju se, gdje je to bilo moguće, biografski podaci o pojedincima i njihovim obiteljima. Tvrdi se kako su u službu knezova kao potknežini ili suci, između ostalih, dolazili i pripadnici iz dviju krčkih plemićkih obitelji. Priložene su dvije pretpostavljene genealogije.

Ključne riječi: Krk, družina (*familia*), potknežin, knezovi Krčki, knezovi Frankapani, razvijeni i kasni srednji vijek

Uvod

Početak vlasti knezova Krčkih na otoku Krku nije moguće pouzdano utvrditi. Vjekoslav Klaić smatrao je kako su Mlečani zauzimanjem Zadra i Raba oko 1118. godine zavladao Krkom te kako je u isto vrijeme ondje upravljao knez Dujam.¹

¹ Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)* (Zagreb: Matica hrvatska, 1901), 82; Slično je stajalište zauzela Nada Klaić, "Knezovi Frankapani kao krčka vlastela", *Krčki zbornik* 1 (1970): 129; Petar Strčić, "Frankapan", u: *Hrvat-*

Krčki suci ustupili su pravo ubiranja daće (*colta*) za popravak grada i druge troškove kao i dara za Veneciju (*strena*) knezu Dujmu 1133. godine.² Ostaje otvoreno pitanje je li time započelo učvršćivanje vlasti kneza na otoku ili je taj proces bio pri kraju. Nema sumnje kako je knez za upravljanje kneštvom trebao imati svoje službenike, ali o njima u izvorima nema riječi. Njegovi sinovi, knezovi Bartol I. i Vid I., dobili su od dužda Vitala II. Michielia godine 1163. kneštvo na upravu.³ Vlast obitelji knezova održala se duže vrijeme, do posljednjeg desetljeća prve polovine 13. stoljeća kada gube kneštvo.⁴ No, knezovi Krčki su 1260. godine ponovno zadobili kneštvo, uz jasno popisane uvjete za obje loze obitelji (Vidova i Škinelina loza).⁵ Do te 1260. godine gotovo da i nema podataka o službenicima knezova. Međutim, bolja sačuvanost izvora u periodu nakon povrata kneštva knezovima Krčkim otvara prostor za razmatranje njihova djelovanja. Drugi period vlasti ove obitelji trajao je dok Mlečani nisu izvlastili kneza Ivana VII. (Mlađeg) Frankapana 1480. godine i preuzeli kneštvo.⁶

Sačuvani izvori za povijest Krka iz ovog razdoblja relativno su oskudni te je jedan dio njih objavljen u raznim zbirkama. Za proučavanje uloge Venecije u reguliranju odnosa između knezova i otočana nezaobilazne su *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* Šime Ljubića.⁷ Drugi veliki korpus isprava objavljen je u *Diplomatičkom zborniku Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* Tadije Smičiklasa.⁸ Brojne isprave za Krk sačuvane su u prijepisima zahvaljujući krčkom franjevcu Feliceu Bartoliu (1679. – 1744.). On je isprave koje je imao pri ruci u arhivu franjevačkog samostana u Krku prepisao u dvije knjige. Za

ski biografski leksikon (dalje: *HBL*), sv. 4 (E-Gm) (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 1998), 388.

² Tadija Smičiklas, ur., *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje: *CD*), sv. 2 (Zagreb: JAZU 1904), 42, dok. 41.

³ *CD* 2, 94, dok. 92. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 84; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 129-130; Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku* (Zagreb: Školska knjiga 1976), 47; Lujo Margetić, *Iz vinodolske prošlosti. Pravni izvori i rasprave* (Rijeka; Zagreb: Liburnija; Školska knjiga, 1980), 46; Strčić, 388-389.

⁴ Vjekoslav Klaić ističe kako je do toga došlo 1244. godine (*Krčki knezovi Frankapani*, 95). Nada Klaić smješta gubitak u vrijeme upada Mongola u Ugarsku ("Knezovi Frankapani", 134; *Povijest Hrvata u razvijenom*, 48). Lujo Margetić ističe kako je riječ o 1243. godini (*Iz vinodolske prošlosti*, 47). Petar Strčić prihvaća njegovu argumentaciju ("Krčki knezovi i otok od kraja XII do kraja XIV stoljeća", *Krčki zbornik*, 10 (1988): 16).

⁵ V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 98-101; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 48; Margetić, *Iz vinodolske prošlosti*, 48-51.

⁶ Knez Ivan VII. postaje samostalni posjednik Krka pod zaštitom Venecije sredinom 15. stoljeća. Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 273, 276-292; Borislav Grgin, *Počeci rasapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska* (Zagreb: Ibis grafika 2002), 143-151; Petar Strčić, "Frankapan Ivan VII. ml. Krčki", u: *HBL*, sv. 4 (E-Gm) (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998), 412.

⁷ Šime Ljubić, ur., *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike* (dalje: *Listine*), sv. 1-4, 6 (Zagreb: JAZU, 1868, 1870, 1872, 1874, 1878).

⁸ *CD*, sv. 2-18 (Zagreb: JAZU 1904 – 1990); Hodimir Sirotković, Josip Kolanović, ur., *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – supplementa*, sv. 2 (Zagreb: HAZU, 2002). (dalje: *CD Suppl.* 2)

ovaj rad važna je prva knjiga.⁹ Jedan dio isprava pisanih latinskim jezikom može se pronaći u Državnom arhivu u Veneciji. Zasad najpotpuniji korpus isprava pisanih hrvatskim jezikom objavio je Đuro Šurmin.¹⁰ Manji broj podataka može se pronaći i u drugim zbirkama.¹¹ Za proučavanje službe potknežina nezaobilazan je Krčki (Vrbanski) statut iz 1388. godine.¹² Nezaobilazno svjedočanstvo o prilika-
ma na otoku u doba kneza Ivana VII. Frankapana predstavlja i zapis *Relazione di giurisdizione antica di Veglia* Antonija Vinciguerre iz 1481. godine.¹³

Družine i službenici knezova Krčkih (Frankapana)

U ispravama kojima se reguliralo ponovno dodjeljivanje odnosno potvrđivanje krčkog kneštva knezovima Krčkim bila su navedena ograničenja u pogledu ubiranja podavanja od otočana kao i obaveze samih knezova. Prva poznata isprava kojom je ova obitelj doživotno dobila kneštvo datira iz 1163. godine te se tiče knezova Bartola I. i Vida I. Ondje je, između ostalog, zapisano kako trebaju upravljati poput njihova oca te pritom ne smiju novčano teretiti brodice Krčana, odvoditi njihove magarce i druge tegleće životinje te oduzimati koševе grožđa.¹⁴

⁹ Arhiv samostana franjevaca trećoredaca u Krku, Felice Maria Bartoli, *Collectanea Bartoliana a Croatis Bartolijev Zbornik dicta. I. svezak, Veglae – Krk 1741-1743.* (dalje: Bartoli 1). Zahvaljujem prof. dr. sc. fra Franji Emanuelu Hošku iz franjevačkoga samostana na Trsatu te vikaru i knjižničaru fra Josi Živkoviću iz samostana sv. Franje u Krku, koji su mi 2011. godine omogućili pristup rukopisu te doc. dr. sc. Tomislavu Galoviću s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu na ustupanju njegovih fotografija Bartolijeva zbornika. Na postojanje rukopisa, koliko mi je poznato, prvi je u suvremenoj hrvatskoj historiografiji upozorio Ivan Črnčić objavljivanjem isprava (djelomično ili potpuno) iz njegova sadržaja (*Najstarija poviest Krčkoj, Osorskoj, Rabskoj, Senjskoj i Krbavskoj biskupiji*, Rim: A slova vjero-plodničina u ruku viteza Petra Mariettia, 1867), I., 151-169; “Što je pisama sakupio P. Blagoslav Bartoli”, *Starine* 20 (1888): 1-21). Regesta manjeg broja isprava iz ovog rukopisa objavio je Mile Magdić, “Regesta nekih izprava XIV. vijeka, koje je prepisao franjevac Felice Bartoli”, *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 2 (1900): 20-26. Za životopis i sadržaj rukopisa F. M. Bartolia usp. Nikola Mate Roščić, “Bartoli, Feliks (Bartolić, Blagoslav)”, u: *HBL*, sv. 1 (A-Bi) (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983), 484; Tomislav Galović, “Bartolijev zbornik (Collectanea Bartoliana) – dragocjeno vrelo za povijest grada i otoka Krka”, *Krčki kalendar 2010* (2009): 83-89.

¹⁰ Đuro Šurmin, ur., *Hrvatski spomenici. Acta Croatica* (dalje: *Hrvatski spomenici*), sv. 1 (Zagreb: JAZU 1898).

¹¹ Usp. Lajos Thallóczy, Samu Barabás, ur., *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus. A Frangepán család oklevéltára* (dalje: *CDF*), sv. 1 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1910).

¹² Lujo Margetić, “Dio Treći. Prijepis Krčkoga (Vrbanskog) statuta i prenos na suvremeni jezik” (dalje: Krčki (Vrbanski) statut), *Krčki zbornik* 10 (1988): 93-170.

¹³ Šime Ljubić, ur., *Commissiones et relationes Venetae* (dalje: *Commissiones*), tomus 1 (Zagreb: JAZU 1876), 29-101.

¹⁴ CD 2, 94, dok. 92: (...) *Et quoniam te Bartholomeum atque Guidonem fratrem tuum filios predicti comitis Doimi tales fore nouimus, qui comitatum Veglensem prudenter regere atque tueri potestis, idcirco ipsum comitatum et totam insulam uobis ambobus fratribus tempore uite uestre damus, concedimus atque transactamus, et illi de uobis, qui superuixerit, tali modo et pacto, quali predictus pater uester habuit tempore predecessorum nostrorum bone memorie ducum, videlicet Dominici Michaelis, Petri Polani, Dominici Mauroceni, et tempore nostro per nostrum priuilegium confirmatum, cum omnibus redditibus, sicut pater uester habuit, ut omnia integre et illibata habeatis et potestatiue cuncta uendicatis uobis, preter barchas Veglensium, quas nolumus ut oneretis, neque asinos uel iumenta illorum volumus ut per vim auferatis,*

Vjerojatno vlast knezova u kneštvu nije bila bez sukoba sa stanovništvom. Tako su se 1197. godine okupili rapski knez Rogerije Mauroceno, Toma Longo te neki Bono, sin Dondin, kao poslanik dužda Enrika Dandola. Zadaća im je bila ispitati pritužbe kneza Bartola I. kako mu otočani nisu platili podavanja (*collecta*). Utvrđeno je kako je knez bio u pravu zbog čega je bilo određeno da veći broj poimence navedenih otočana plati ono što duguje.¹⁵ Knez Vid II. obavezao se istom duždu 1199. godine da će izvršavati sve dužnosti koje proizlaze iz prava upravljanja Krčkim kneštvom.¹⁶ No, u navedenim ispravama ne navodi se podatak o družini ili službenicima knezova.¹⁷ Prvi se puta družina knezova spominje 1232. godine. Tada se knezovi Ivan I., Vid II. i Henrik I. međusobno dogovaraju kako upravljati kneštvom. Pri tome su se obavezali prekinuti međusobne sukobe te su dogovorili rotacijsko načelo upravljanja kneštvom tijekom godine dana. U slučaju da netko od njih nije bio u mogućnosti upravljati dodijeljenim mu područjem kneštva, mogao je to pravo prepustiti svojoj rodbini. Svaki od njih trebao je suditi podložnicima prema postojećim običajima, dok su pripadnicima kneževske družine trebali suditi trojica sudaca koje su imenovali knezovi (to jest vjerojatno je svatko postavljao svoga suca).¹⁸ Čini se da je stvarna namjera ovog dijela dogovora bila kakvo-takvo osiguranje nepristranog suđenja. Naime, ako je neki pripadnik kneževske družine počinio kakav prijestup, postojala je veća vjerojatnost da ga se u sudskom postupku, koji vodi njegov knez (gospodar), oslobodi. Nema sumnje kako je ponekad iz redova družine dolazio i službenik koji je u kneževu ime, u slučaju njegova izbivanja, bio na nekoj funkciji vlasti. Kako je već navedeno, knezovi su kneštvo izgubili desetak godina nakon ovog dogovora. Vraćeno im je

canistrum quoque uuarum per vineas illorum non tollatis. Ista quatuor omnino prohibemus ne faciatis. Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 84; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 47.

¹⁵ CD 2, 298-301, dok. 281; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 88; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 131, 155-156; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 47.

¹⁶ CD 2, 316-318, dok. 298; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 88-89; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 131; P. Strčić, "Frankapan", 389.

¹⁷ U radu se za termin *familia* koristi hrvatski pravno-povijesni termin *družina*. Usp. Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, 1 dio (A-O) (Zagreb: Informator, 1975), 274-275. O družinama i različitim titulaturama u pratnji hrvatskih velikaša na primjeru bribirskih knezova Šubića usp. Damir Karbić, "Familiares of the Šubići. Neapolitan influence on the origin of the institution of familiaritas in the medieval Hungary", u: *La noblesse dans les territoires Angevins à la fin du Moyen âge*, ur. Noël Coulet i Jean-Michel Matz (Roma: Ecole française de Rome, 2000), 138-143.

¹⁸ *Listine* 1, dok. 76, 49-50: (...) *Quilibet autem regimen, qui erit in dictis regiminibus, tenetur et facere debet iusticias et rationes de hominibus ipsius terre secundum consuetudinem eiusdem servato modo et ordine concessionis, exceptis de hominibus nostre familie et hiis, qui nostro alimtur pane et vino* (podcrtao O. K.), *qui omnes debeant iudicari per tres ad hoc ordinator per nos, quorum etiam unum quilibet nostrum per se eligere debeat* (...). Vjekoslav Klaić prepričava u detalje ovaj dogovor te prevodi: *jedino za članove svoje porodice i za one koji se hrane njihovim kruhom (Krčki knezovi Frankapani, 92)*. Termin *familia* označava specifičnu skupinu ljudi (kneževu družinu) te doslovan prijevod *porodica* ovdje nije primjeren jer nije riječ o krvnim srođnicima knezova. Usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 133-134. Ostaje otvoreno pitanje tko se krije iza formulacije *onih koji se hrane njihovim kruhom i vinom*. Je li bila riječ o *servientes, servitores?*

1260. godine pod precizno navedenim uvjetima. U dvjema ispravama s kojima se regulira njihovo primanje kneštva nema izravnih navoda ograničenja vezanih uz podložnike kao ni pitanja o službenicima. Iz isprava se može zaključiti kako se podrazumijevalo da se otočane ne smije zahvaćati dodatnim teretima i podavanjima, kao što je to i u ranijoj dodjeli kneštva iz 12. stoljeća bilo naznačeno.¹⁹

Da su knezovi postupali suprotno običajima i preuzetim obavezama, vidi se iz spora nastalog četiri desetljeća kasnije. U Veneciji se 1307. razriješio spor između knezova i otočana započet 1305. godine. Potonji su se žalili na brojne zloupotrebe moći knezova, koje se mogu protumačiti i kao uvođenje dodatnih neopravdanih tereta. Na području krčke komune problem je predstavljalo svojevrijedno ponašanje knezova pri upravljanju. Naime, odredbe isprava iz 1260. – 1261. godine o vraćanju kneštva knezovima precizne su u pogledu njihovih dužnosti prema Veneciji, ali ne i njihovih ovlasti nad otočanima.²⁰ Žalbe su 1305. godine došle od strane predstavnika otočana s područja krčke komune i zajednice otočnih općina-kaštela (*universitas castrorum* – Baška, Vrbnik, Dobrinj i Omišalj). Po njihovu rješavanju bilo je određeno kako knez-regent (dvije loze knezova, za svaku jedan regent) može imati svog potknežina. On nije smio biti stranac i trebao je upravljati područjem dodijeljenim regentu u slučaju njegove odsutnosti. Ipak, izgleda kako su ponekad djelovali i dok su knezovi-regenti bili prisutni na otoku.²¹ Pripadnici kneževske družine trebali su odgovarati za počinjena zlodjela u gradu Krku.²² Ovdje je zapravo riječ o tome da je spomenuti dogovor trojice knezova iz 1232. godine o sudskom postupku nad pripadnicima družine postao dijelom uobičajene prakse suđenja na otoku te je izricanje kazne bilo u ovlasti kneza (odnosno postavljenog suca). Posve je sigurno kako družine i kneževi službenici (npr. potknežin) nisu odgovarali pred općinskim sucem, a knez se nije trsio pokrenuti sudski postupak. Do toga se zaključka posredno može doći iz kasnijih sačuvanih žalbi otočana u Veneciju. Po njihovu ulaganju središnje vlasti pritiskale su knezove da ispituju optužbe protiv svojih službenika. Kada bi se oni oglasili na takve zahtjeve, tada su sami Mlečani preuzimali na sebe tu dužnost. Izgleda da je do toga dolazilo zbog toga što knezovi nisu često boravili na otoku, a otočani se nisu mogli obratiti onome protiv koga se žale, to jest potknežinu. Naime, sudac kojeg je postavljao knez bio je u hijerarhiji niže od potknežina. Da je otočanima bilo izuzetno važno jasno regulirati odnose s knezovima, vidljivo je iz drugih odredbi donesenih 1307. godine. Tako je bilo određeno da tijekom obilazaka kaštela

¹⁹ *Listine* 1, 91-92, dok. 120; 96, dok. 122; Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 98-100.

²⁰ *Listine* 1, 91, dok. 120; 96, dok. 122.

²¹ *Listine* 1, 217-218, dok. 336; O žalbama iz 1305. detaljno je pisao V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 119-121; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 160-161; Strčić, "Frankapan", 390.

²² Nešto o ponašanju družine govori sljedeći tekst, *Listine* 1, 215, dok. 336: (...) *quod familie comitum ibant post tertiam campanam per civitatem Vegle frangendo portas, robando et furando* (...). Usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 159, koja termin *familia* iz izvora opravdano poistovjećuje s pratnjom knezova.

knezovi i njihovi službenici koriste samo magarce, ali ne i bređe magarice. Općinski glasnik (*preco communis*) bio je zadužen za dobavu životinje, a vodio ih je tlačar (*homine angariale*). Životinja s područja jednog kaštela mogla je biti na raspolaganju samo do drugog kaštela nakon čega se morala vratiti na polazište. Na području drugog kaštela opskrbu su bili dužni dati tamošnji općinari.²³ Uzurpacija sloboda odnosi se i na sječu drva u komunalnim gajevima²⁴ te nametanje daće na košnju trave i ispašu stoke (*herbaticum* – nametnuli knezovi Marko I. i Škinela III. iz Škineline loze Krčkih).²⁵ Ustanovljeno je kako knezovi trebaju nadoknaditi štetu vlasnicima vinograda i vrtova na kojima su se hranile i zalazile njihove svinje i konji²⁶ te novčanu odštetu vlasnicima krava koje su uzimali za sebe u vrijeme Božića (četvrtinu bizantskog zlatnog dukata po glavi).²⁷ Bilo je određeno da se u slučaju kada su kneževi službenici stanovniku općine oduzeli životinje, koje nisu bile njemu namijenjene, njihovo meso proda u mesnici. Dobiiveni novac pripadao je oštećenim vlasnicima.²⁸ Pripadnici družine knezova trebali su obešteti Krčane za počinjeno kod kaštelâ Sv. Mauro i Rogoznik ponad Vrbnika.²⁹ Predstavnici otočkih općina (kaštela) žalili su se kako su knezovi imenovali po dva potknežina, dvornika, jednog kneževskog suca i jednog satnika u neograničenom periodu trajanja mandata. Nakon toga je određeno kako knezovi mogu postaviti po jednog dvornika i suca. Drugi sudac bio je biran u svakoj općini između vijećnika, dok su satnika trebali izabrati stanovnici u svakoj općini

²³ *Listine* 1, 215, dok. 336; N. Klaić isprva smatra kako je riječ o manje važnom pitanju iako upozorava na takav običaj u Vinodolu (“Knezovi Frankapani”, 162, 178). Međutim, pitanje pokrivanja troškova obilaska kneževa službenika nije uopće bezazleno nego je pitanje prve vrste. Knezovi su mogli zloupotrijebiti obilazak kada je riječ o pokrivanju troškova pa je očigledno to trebalo regulirati (što pokazuju i tužbe Krčana). Za usporedbu u Vinodolskom zakonu iz 1288. godine bilo je određeno: *Ako g(ospo)d(i)n knez u Vinodolu vola rečeni biskup kada bi pošal po knežstvu po vinodolskom i v ki god bi grad prišal ki ot niju, more činiti eti i k sebi činiti priti po ruki satnika onoga grada za svoje jidenje i za svoje obiteli od kih koli goved i brav ke se mogu naiti naibliže takod od skota kmetšćega tako od plemenitih ludi tako od popi i od inih vsakih ludi, ništar manie za ne imaju platiti g(ospo)d(i)n knez (...)* (Lujko Margetić, *Vinodolski zakon* (Rijeka: Adamić, 2000, 14). Usp. N. Klaić u posljednjem radu o ovim pitanjima mijenja prethodno mišljenje posvećujući im više pozornosti (*Vinodol od antičkih vremena do knezova Krčkih i Vinodolskog zakona* (Pazin – Rijeka: Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, 1988), 106, 116). Slične odredbe mogu se pronaći drugdje. Primjerice u Veprinačkom zakonu iz 1507. godine u prvih pet kapitula (od ukupno 46) bile su regulirane okolnosti pod kojima je općina bila dužna financirati dolazak kapetana (Lujko Margetić, *Veprinački sudski zapisnici XVI. i XVII. stoljeća (Volčičev prijepis)* (Opatija: Katedra Čakavskog sabora 1997), 152).

²⁴ *Listine* 1, 215, dok. 336; N. Klaić ističe kako su se sami knezovi odrekli tih aktivnosti (“Knezovi Frankapani”, 161).

²⁵ *Listine* 1, 218, dok. 336; N. Klaić, “Knezovi Frankapani”, 161.

²⁶ Isto, 216; N. Klaić ove zloupotrebe ne smatra osobito važnim (“Knezovi Frankapani”, 162).

²⁷ *Listine* 1, 215, dok. 336; N. Klaić smatra suprotno, to jest kako nije riječ o ozbiljnom problemu (“Knezovi Frankapani”, 162). Međutim, oduzimanje goveda bez odgovarajuće odštete predstavlja ozbiljan problem za seosko stanovništvo i to ne samo u srednjem vijeku.

²⁸ *Listine* 1, 216, dok. 336.

²⁹ Isto, 215.

(vjerojatno vijećnici).³⁰ Svi su službenici knezova morali biti stanovnici općine pri čemu potknežin nije bio spomenut. Valja se zapitati zbog čega je velik broj službenika predstavljao problem stanovništvu. Kako bi se dao odgovor na to pitanje treba pokušati rekonstruirati broj stanovnika u općinama i gradu Krku. Kako podataka za 14. stoljeće nema, za ilustraciju se mogu uzeti oni iz kasnijeg perioda. Krčki providur Augustin Valier krajem studenog 1527. godine u jednoj relaciji donosi procjenu stanovništva.³¹ Navodi kako je grad Krk imao 719 vatri (*fuogi*) to jest dimova i 3393 stanovnika, Baška 307 dimova i 1580 stanovnika, Vrbnik 337 dimova i 835 stanovnika, Dobrinj 190 dimova i 676 stanovnika, Soline (odvojile su se od Dobrinja) 92 dima i 430 stanovnika, Omišalj 264 dima i 1195 stanovnika te Dubašnica 361 dim i 2352 stanovnika. Podaci se odnose na više općina nego što ih postoji u ranijem periodu. Ipak, u relativnom smislu ti su brojevi indikativni u pogledu cenzusa pojedine općine i odnosa grada Krka i ostatka otoka. Može se pretpostaviti kako je i ranije grad s distriktom nadmašivao brojem svojih stanovnika ostala naselja na otoku. Ako se plaća potknežinu i uopće službeniku kneza namirivala iz podavanja stanovnika, tada je njihov velik broj predstavljao teže opterećenje manjim općinama. Primjerice, prema navedenoj Valierovoj relaciji broj stanovnika u Vrbniku bio bi četiri puta manji nego u Krku, a broj službenika u teoriji je trebao biti isti. Čini se ipak kako je zbog takvih odnosa dvojbeno pretpostaviti da su knezovi u svakoj općini u razdoblju od 13. do 15. stoljeća imali isti broj potknežina kao i službenika uopće. Vjerojatno se to pitanje rješavalo prema potrebama u svakoj općini. Kao ozbiljan prigovor korištenju analogije može se istaknuti nepouzdanost upotrebe procjene iz 16. stoljeća za ona u ranijim razdobljima, posebno ako se pritom ima na umu da je tijekom 15. stoljeća došlo do jačeg naseljavanja s kopna te nastanka novih općina (na primjer Dubašnica).³² Ipak, ti se podaci moraju koristiti s oprezom. U historiografiji je upozoreno na nastojanje knezova k povećanju vlastitih službenika,³³ ali nije se odviše isticalo pitanje njihova troška kao mogućeg razloga žalbi otočana 1305. godine. Nadalje, prema odredbama iz 1307. godine knez-regent nije smio dopustiti nekom drugom da u njegovo ime odlazi u općine (kaštele), što je očigledno ranije bio slučaj.³⁴ U postupku protiv

³⁰ Izgleda kako su knezovi i dalje uz pomoć potknežina nametali svog čovjeka na mjesto općinskog suca pa su Mlečani 1345. godine izričito tražili, odgovarajući na žalbe Krčana, da to više ne čine. *Listine* 2, 231, dok. 388. Naime, prema popisu prisutnih vijećnika 1343. godine, kolikogod neuobičajeno, dva su kneževska sina iz Škineline loze bili stvarni pripadnici vijeća (riječ je o Nikoli III. i njegovu bratu Rigu), što je vjerojatno i bilo povodom protesta Krčana kako knezovi nameću svoje ljude ondje gdje je to trebala sama općina odlučiti. *Listine* 2, 201, dok. 336; Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 151; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 160, 166.

³¹ *Commissiones*, tom. 2 (Zagreb: JAZU, 1877), 41; usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 150-151; Mihovil Bolonić, Ivan Žic Rokov, *Otok Krk kroz vjekove* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost 2002), 399.

³² Usp. Ivan Žic Rokov, "Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću", *Krčki zbornik* 7 (1976): 183-194; Mihovil Bolonić, "Pet stoljeća naših sela", *Krčki zbornik* 16 (1986): 24-30.

³³ Usp. za mletačko vrijeme: N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 160, 164; Strčić, "Krčki knezovi", 24.

³⁴ *Listine* 1, 220, dok. 336; usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 163.

službenika knezova trebalo je sudjelovati Veliko vijeće otoka (*consilium generale totius insule*) to jest riječ je o tijelu koje je predstavljalo četiri općine bez grada Krka. Troškove obilaska knezova trebali su snositi stanovnici pojedine općine kada je to bilo na njihovom području. U slučaju da su knezovi putovali morem iz Omišlja prema Sv. Jurju, tada su njihove troškove morali snositi stanovnici te općine. Kada su knezovi sa svojim drušinama i konjima išli izvan kneštva, mogli su koristiti tuđe brodove bez naknade. Pri prijevozu iz Baške u Senj trebalo je platiti za svaku barku tri solida, izuzev one kojom su plovili knezovi.³⁵ Kao i za grad Krk, sijeno i komušina pripadali su općini, dok knezovi nisu imali pravo naplaćivanja daće herbatika.³⁶ Stanovnici su pri posjetu regenata kaštelu trebali pokrivati njihove troškove, ali ne i članova družine ili službenika.³⁷ U pogledu naknade štete knez Leonard I. morao je nadoknaditi oduzetih dvjesto manjih životinja i deset krava. Knez Marko I. trebao je nadoknaditi oduzetih stotinu manjih životinja i pet krava.³⁸ Potonji je upozorio kako su stanovnici na početku spora propustili priliku pisanog sastavljanja žalbi u pogledu štete vezane uz životinje i druga dobra (*de bestiis et aliis rebus*). Uz to izostalo je poštivanje običaja prema kojem su stanovnici općina slali svoje izaslanike u Rogoznik na vijećanje o važnim pitanjima, nesuglasicama te presudama s otočnim potknežinima te je smatrao da je nepravedno okrivljen.³⁹ Kako je u historiografiji istaknuto, ovakvo ponašanje vjeran je pokazatelj kneževe zloupotrebe vlasti. U novije je vrijeme Nella Lonza upozorila na jednu pojavu prve polovine 14. stoljeća na otoku Krku. Istaknula je kako je Venecija svojim miješanjem u sukobe između knezova i otočana uspijevala svoju vlast na otoku potvrditi tek na formalnoj razini. Do takvoga je zaključka došla proučavanjem izvora koji pokazuju da sukobi traju u kontinuitetu, a da se knezovi pri tome ne obaziru na mletačke odluke koje im ne idu u prilog (primjerice neplaćanje globi).⁴⁰

Početakom 40-ih godina 14. stoljeća započeo je spor između knezova Krčkih i trojice otočana koji je imao svoje uzroke u proteklom desetljeću. Glavni mletački istražitelj bio je creski knez te je uspostavljen i savjetodavni odbor trojice mletačkih plemića koji je trebao sastaviti pisani izvještaj.⁴¹ Tuženici su bili knezovi Dujam III. i Bartol VIII., a izgleda da je predmetom spora bilo i djelovanje nji-

³⁵ *Listine* 1, 220, dok. 336.

³⁶ *Isto*, 221-222.

³⁷ *Isto*, 222.

³⁸ *Isto*, 220-221.

³⁹ *Listine* 1, 243-244, dok. 375; usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 164-166.

⁴⁰ Usp. N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 51; Nella Lonza, "Novopronađeni izvori o sudskim postupcima protiv Krčkih knezova u XIV. stoljeću", *Vjesnik Povijesnog arhiva u Rijeci* 35-36 (1993 - 1994): 12-13. Njihovo bezobzirno ponašanje nije bilo ograničeno samo na Krk nego i na susjedna kneštva. Da stanovnici Krka vrše nedjela na susjednom Cresu, katkada i uz prešutno odobravanje knezova Krčkih, može se naslutiti i nakon spomenutih presuda. *Listine* 3, 160, dok. 226; 287, dok. 429.

⁴¹ *Listine* 2, 158, dok. 264.

hova pokojnog oca kneza Fridrika III.⁴² Naposljetku, knezovi su trebali obeštetiti tužitelja.⁴³ No, tomu nije bio kraj jer je knez Dujam III. iz Modruša poslao pismo u Veneciju u kojem je tvrdio kako na otoku Krku nije boravio dvanaest godina odnosno da je unutar spomenutog vremena ondje boravio dva puta i to ne više od po pet dana te kako tijekom ta dva posjeta nije svojim podložnicima učinio štetu.⁴⁴ Smatrao je kako se trebaju imenovati stvarni počinitelji koje bi on, ako im utvrdi krivnju, neovisno o tome jesu li njegovi službenici ili nisu, primjereno kaznio. Zbog krivo provedenog postupka nad jednim od tužitelja knez je prepustio predstavnicima grada Krka da obeštećenje provedu na teret njegova i vlasništva potknežina Bartola.⁴⁵ Knez Bartol VIII. iz Brinja je poslao pismo u Veneciju s izjavom o namjeri nadoknade štete Krčanima. Upozoravao je kako su optužbe iznesene protiv njega bile lažne jer je jedan od tužitelja (s kojim je on navodno bio sve raščistio) počinio nedjela protiv potknežina i predstavnika vlasti krčke komune.⁴⁶ Kneževе družine su, usprkos pritužbama otočana i presudama u njihovu korist i dalje povremeno narušavale mir otočana. Mlečani su 1357. godine poslali svoga poslanika kako bi ispitao što je predmet spora.⁴⁷ No, nakon Zadarskog mira 1358. godine i gubitka posjeda u Dalmaciji Mlečani nisu više mogli utjecati na prilike u kneštvu. U izvorima pred kraj 14. stoljeća više se ne mogu pronaći imena knezova iz Škineline loze (vjerojatno izumiru), što znači da su službenici iz 15. stoljeća isključivo vezani uz Vidovu lozu. Jednim svojim dijelom Krčkim (Vrbanskim) statutom iz 1388. godine razgraničile su se ovlasti kneževih i općinskih službenika. No, nema sumnje kako je u praksi moglo doći do grubog kršenja običaja i propisa. Ipak, i nakon donošenja statuta postojala je potreba da se jamče prava otočanima. Tako su knezovi Nikola V., Stjepan II., Bartol IX., Dujam IV., Martin, Žigmund i Ivan VII. (Vidova loza) 1445. godine obećali Krčanima kako će poštivati njihove stare i nove običaje te slobode.⁴⁸ U izvještaju Antonija Vinciguerre, s kojim se prvenstveno želi opravdati zauzimanje otoka Krka kao oslobođanje od lošeg upravljača (kneza Ivana VII.), postoji obilje podataka važnih za analizu

⁴² *Listine* 2, 163, dok. 272; usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 139.

⁴³ *Listine* 2, 166, dok. 276.

⁴⁴ *Listine* 2, 167, dok. 277: (...) *deum in testem exponendo, quod iam sunt duodecim anni elapsi, quod non fui in insula Veglensi preter duabus vicibus, et in illis duabus vicibus non stati ibi vix quinque diebus, et ibi non solum de uno castrato vel agno, sed solummodo de una galina nullus est, qui esset per me vel meum aliquem servitorem agravatus.* U nastavku distinkcija: *officiales et servitores meos.*

⁴⁵ *Isto*, 167.

⁴⁶ *Listine* 2, 168, dok. 278; O sporu i pismima usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 145-146; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 139.

⁴⁷ *Listine* 3, 358, dok. 533; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 156-157.

⁴⁸ Daniele Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. 5 (Venetiis: Apud Sebastianum Coleti, 1775), 303-304: (...) *comites significamus universis et singulis ... promissimus promissimus fidelibus nostris subditis Veglensibus et insulanis, eos omnes et singulos, in eorum bonis, novis et veteribus usitatis libertatibus et consuetudinibus, juribus et rationibus, ut per elapsum extitit, regere, gubernare et manteneri facere in eis omnibus in quibus genitor noster, ac nostri pradecessores, regere et gubernare eos voluit et fecit (...).* Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 233, 334.

sustava vlasti. No, čak i da podaci koji se donose u tome tekstu nisu uvijek istiniti, njegov je sastavljač imao na umu da mora biti uvjerljiv. Izneseni primjeri govore kako je vlast knezova prema stanovništvu na otoku bila daleko od pravedne. Možda zbog toga Vinciguerrin tekst, kada je riječ o prekoračenjima prava i svirepom utjerivanju daća kneževih službenika, ima određenu težinu. Ondje se ističe kako je knez Ivan VII. počeo, po odlasku kapetana Blaža Mađara (u službi kralja Matijaša Korvina), ubirati poreze na otoku s namjerom da se pokaže kako je još gospodar. To je činio ne obazirući se na to da su kraljevu vojsku otjerali Mlečani, a ne on sam. Zbog toga je mletački poslanik Vettor Soranzo dao slobodu svim Krčanima da kneževe ljude (*cortesani* – dvorani, a zapravo družine) slobodno ubiju ako ovi nastave činiti nasilja. Nakon toga je knez Ivan VII. vještom mletačkom manipulacijom otpravljen s otoka.⁴⁹ Navodno je ostavio jednog zamjenika, tri suca, sakupljače daća te ostalih sedamdeset i petoricu službenika da upravljaju kneštvom.⁵⁰ Vinciguerra je nakon toga uz navodno oduševljenje stanovništva djelovao kako bi ispravio sva nedjela koja je počinio posljednji knez.⁵¹

Nema sumnje kako su svaki puta u kršenju prava otočana kao sakupljači podavanja knezu nastupali njegovi službenici. Postavlja se pitanje jesu li pripadnici kneževе družine bili krčki plemići. Kako je Nada Klaić utvrdila, na Krku se pripadnost nižem plemstvu odražavala u, od strane knezova, podijeljenoj slobodi od daća upozorivši kako se to odnosilo jedino na pojedince iz određene obitelji.⁵² Samo se s oprezom može pretpostaviti kako su neki muški članovi tih obitelji u više generacija bili službenici knezova Krčkih. Kada se u izvorima vezanim za Krk koristi termin družina (*familia*), onda se ondje ne navode poimence njezini pripadnici. Uz to se javlja jedan problem – kako utvrditi okvire djelovanja brojnih

⁴⁹ Commissiones 1, 55-57.

⁵⁰ *Isto*, 63-64: (...) *Intexo subito el conte Zuane, che li Hungari uscivano de l isola, per non lasciar radicar fra quei populli opinione, che l avesse cum verita renuntiato el dominio a vostra celsitudine, mando gli soliti depredatori suoi per li casteli, sollicitando scuoder la tarifa, che era stata cagione pocho avanti de tanto travaglio e pericolo, cominciando etiam a punir et spogliar de le faculta quelli, che erano stati in favor de li Hungari, per modo che tuta l isola era posta in fuga, et zaschadun per dubito de la vita cercava uscir insieme cum l exercito hungarico, lasciando loro facultate et domicili. (...) El magnifico capitaneo general, expedito ch el hebe de far uscir Hungari de l isola, ritorno a Vegla, et uditu novi rechiami del conte Zuane, che non cessava may de mandar in corso fra quelli poveri afflicti, che erano stati asecurati per el prefato magnifico proveditor, comesse et ordino, che tuti gli comuni havessero liberta et potesta senza alcuna pena ne puniton de tagliar a pecci, qualunque cortesani del conte Zuane cercava de infestarli ne dargli impediton alcuno. (...) Ne la pratica sua el conte Zuane ordino tuta la administration de l isola, lasciando uno suo tenente, tre giudici ne la citade, exactori et altri offitiali, rimanendo a spexe de la corte boche LXXV. (...)*

⁵¹ O vlasti kneza Ivana VII. u izvještaju A. Vinciguerra (i njegovoj vjerodostojnosti) te kasnijoj kronici Šimuna Klimantovića usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 274-275; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 147-150; Grgin, *Kralj Matijaš Korvin*, 145-146; Iva Brusić, "Antonio Vinciguerra: the Ideological Initiator of the Venetian Appearance of the City of Krk", *Ikon* 5 (2012): 346-348; Branimir Brgles, Amir Kapetanović, "Skapanje povijesne slike svijeta u Kronici Šimuna Klimantovića", *Povijesni prilozi* 32 (2014): 123.

⁵² N. Klaić, "Plemstvo dvanaestoro plemena Kraljevine Hrvatske", *Historijski zbornik* 9 (1956), br. 1-4: 94-95; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 388.

službenika. Naime, oni svoju dužnost za kneza odrađuju u kneštvu te su u prvoj polovini 14. stoljeća teoretski trebali biti “domaći ljudi”. No, vezanost službenika prema knezu bila je dvostruka. Prvenstveno se ticala osobe kneza odnosno kneza-regenta (dok su bile dvije loze). Uz to bila je određena prostornim djelokrugom djelovanja, dakle u gradu Krku ili jednom od četiri općine na otoku. Lujo Margetić upozorio je kako su upravo zbog toga što su bili službenici pojedinog kneza ili kneza-regenta potknežini trebali ići ondje kamo ih on pošalje.⁵³ Dovoljno je za potkrjepu takve teze promotriti tekst proemija Senjskog statuta iz 1388. godine. Ondje se u službi knezova Stjepana I. i Ivana V., uz vikara u Senju Tomu de Ripu, navode vitezovi Lovro iz Krbave te tri Krčana Ivan, Pavao i Dujam pokojnog Stjepana – svi kao *servitores*.⁵⁴ Poblizje nije jasna priroda službe tih vitezova, a drugdje se u izvorima za Senj ne navode.⁵⁵ Nikola Rusović s Krka (*Nicola Russouich*) bio je potknežin u Otočcu. Iz prijepisa isprava datiranih 1420. i 1421. godine, njegovu imovinu na otoku mogli su dijeliti crkva Sv. Marije, kaptol i franjevački samostan u Krku.⁵⁶ Je li i kakvu je službu obavljao na Krku, nije jasno, a samim time što je s otoka, moglo bi ići dodatno u prilog za takvu mogućnost. Ipak, prerogativi vlasti nekoga potknežina bili su, usprkos vezanosti uz pojedinu osobu kneza, vrlo vjerojatno jači na onom prostoru gdje je vršio vlast, dok je pri povremenim poslovima u službi kneza izvan područja za koje je imenovan, taj autoritet bio usko vezan samo uz povjereni mu zadatak. Posve je jasno kako svi službenici knezova istovremeno nisu bili i pripadnici njegove družine. Iz izvora se kao nedvojbeni službenici knezova i mogući pripadnici družine mogu izdvojiti jedino imena nekih potknežina. Kod navoda imena pojedinih sudaca nije posve jasno je li ih imenovao knez ili su izabrani između vijećnika u krčkim općinama, dok se imena nižih službenika ne navode u velikom broju. U 14. stoljeću izrijeком se kao suci knezova (*iudice dominum comitum Vegle*) spominju neki stanovnik Krka Jakov? iz Monte Rubiana (*Jacobacio de Monte Rubiano*) 1323. i Kvirin 1362. godine.⁵⁷

⁵³ Usp. Margetić, “O Krčkom (Vrbanskom) statutu”, 71.

⁵⁴ Mirko Zjačić, “Statut grada Senja iz 1388. godine” (dalje: Senjski statut), *Rad JAZU* 369 (1975): 59: (...) *generosis viris domino Thoma de Ripa vicario Segne, domino Laurentio de Corbauia, domino Johanne de Vegla, domino Paulo etiam de Vegla, militibus, et Duymo condam domini Stephani militis videlicet Vegle, fidelibus seruiutoribus dictorum dominorum ad infrascripta specialiter deputatis et destinatis* (...) Za sporadične navode usp. bilj 44. i: *Listine* 1, 166, dok. 254 (1330. g.): (...) *Mittantur comitibus damna illata per suos propinquos, familiares et servitores hominibus insule de animalibus, pasculis et aliis* (...), *Listine* 1, 441, dok. 658 (30. I. 1330.): (...) *Johannis dicti Gentilis de Vegla, condam servitoris dicti domini comitis Bartholi* (...), *Listine* 2, 168, dok. 278 (14. III. 1343.): (...) *meos servitores*.

⁵⁵ Problem u utvrđivanju razlike između *servientes* i *servitores* postavljen je na primjeru službi kod knezova Šubića, D. Karbić, “Familiares of the Šubići”, 141-143.

⁵⁶ Bartoli 1, 44r (8. VII. 1421.); Usp. Giambattista Cubich, *Notizie storiche sull' isola di Veglia* (Trst: Stabilimento tipografico Appolonio & Caprin, 1875), 93.

⁵⁷ CD 9, 162, dok. 133; CD 13, 242, dok. 179.

Pripadnost družini s velikom se vjerojatnošću može utvrditi na primjeru skupine oko kneza Bartola VII. Bačina protiv kojih je bio pokrenut sudski postupak.⁵⁸ Sačuvano je više isprava o tome, a ističe se ona prema kojoj se knez trebao zajedno sa svojim potknežinom Jakomucijem pojaviti u Veneciji kako bi odgovarali za optužbe koje im na teret stavljaju Cresani.⁵⁹

Ovlasti i popis imena potknežina na Krku

Prema mletačkoj odluci iz 1307. godine knez-regent svake loze mogao je imati svoga potknežina, najvišeg predstavnika njihove vlasti, koji nije smio biti stranac.⁶⁰ Otok je administrativno bio podijeljen na pet naselja – grad Krk i općine (kašteli) Baška, Vrbnik, Dobrinj i Omišalj. Zbog toga je u 14. stoljeću trebalo biti najviše po dva potknežina (jedan po regentu) u svakom naselju odnosno deset za čitav otok. No, u praksi nije isključeno da su knezovi činili upravo suprotno držeći istovremeno u službi više potknežina. Za to postoji dokaz iz ranijeg perioda, zbog čega je i došlo do navedene mletačke odluke. Usporedbe radi, Senj je bio pod upravom jedino Vidove loze knezova te je tamošnjim statutom iz 1388. godine trebao biti jedan potknežin.⁶¹ Taj dio statuta bio je zapisan u vrijeme kada je u Vidovoj lozi bio jedan muški pripadnik, knez Nikola IV. Frankapan. Vrlo je vjerojatno da je on tada na Krku imao najviše pet potknežina (za svako naselje po jednog). No, 1431. godine navodi se Domincello kao potknežin u gradu Krku i četiri otočne općine.⁶² Možda je knez Nikola IV. Frankapan nastojao srezati troškove smanjivanjem broja službenika kako bi imao učinkovitiju upravljačku strukturu u kneštvu. Slično je izgleda bilo i u vrijeme vlasti njegova sina, kneza

⁵⁸ Knez je predstavljao velik problem za svoju obitelj, Krčane i Veneciju. Naime, knez je sa svojim ljudima učinio štete Cresanima i Rabljanima prema izvorima iz 1335. godine. Usp. *Listine* 1, 438, dok. 653; 439, dok. 656; 440, dok. 657; 441, dok. 658; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 137-138.

⁵⁹ *Listine* 1, 454-455, dok. 682; 457-458, dok. 687; 459, dok. 688. Knez je naposljetku proglašen krivim i na pet godina lišen kneštva uz obavezu plaćanja globe. Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 138.

⁶⁰ *Listine* 1, 218, dok. 336: (...) *qui regent in posterum, possint habere suum vicecomitem, quem voluerint, non tamen forenssem.*

⁶¹ *Senjski statut*, 73, čl. 131.

⁶² Bartoli 1, 54v (15. IV. 1431.): (...) *egregio viro domino Domingello honorando vicecomite Vegle ac totius insule.* Formulacija *totius insule* ima u ovom kontekstu posebno značenje odnosno podrazumijeva zajednicu tada četiri općine koje postoje na otoku. Naime, N. Klaić (*Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 41, 50) upozorila je na institucionalno-teritorijalnu podjelu otoka na grad i distrikt Krk (*civitas Veglia*) te zajednicu otočnih općina (kaštela) Baške, Vrbnika, Dobrinja, i Omišlja (*universitas castrorum insule*). Izgleda kako je ovo funkcioniralo i na razini organizacije velikih vijeća pa je tako grad Krk imao svoje, a zajednica četiri općine svoje zasebno kao i jedinstveno vijeće koje se nazivalo *consilium generale totius insule* (*Listine* 1, 220, dok. 336). Notari su se ponekad, pred kraj 14. stoljeća, titulirali kao *necnon comunis Vegle, et totius insule* (usp. CD 18, 309, dok. 204), a i statut iz 1388. godine poznaje ovo dvojstvo: (...) *I ošće tako Krčane k(a)ko otočane esu se ulagodili* (Krčki (Vrbanski) statut, 104, 112). Dakle, izraz *čitav otok* zapravo predstavlja otočne općine bez grada Krka. Usp. o ovome kod N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 164; N. Klaić *Vinodol od antičkih vremena*, 121 te Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 70.

Ivana VII., čiji je potknežin neko vrijeme bio jedino Antun Stuzihić.⁶³ Budući da su oba kneza samostalno upravljala otočnim kneštvom, takvo rješenje i ne čudi. S druge strane, uglavnom se iz navoda imena ostalih potknežina ne može pouzdano utvrditi za kojeg su kneza radili. Na pitanje je li službenik kneza svoju dužnost obnašao neprekinuto, između prve i posljednje godine navoda u izvorima, nema pouzdanog odgovora.

U Krčkom (Vrbanskom) statutu može se pronaći malo podataka o ovlastima i plaći potknežina. Iz proemija se može utvrditi da su u ime knezova sazvali vijeće otočana kako bi se saslušala njihova razmišljanja te slijedom toga zapisali pravni običaji otoka.⁶⁴ Slično se ponovilo 1411. i 1470. godine kada prisutni potknežini daju dopuštenje da se pravni običaj uvede u statut.⁶⁵ Bilo je propisano da sude umjesto i u ime knezova.⁶⁶ Potknežin u jednoj općini nije mogao tražiti utjerivanja naplate od stanovnika koji je pripadao drugoj općini, nego je to mogao učiniti samo potknežin u toj općini.⁶⁷ Prema Senjskom statutu potknežin je dio plaće namirivao iz sudskih presuda. Možda je potreba za navedenom normom na Krku bila potaknuta strahom kako bi mogao, zbog vlastitog interesa povećanja prihoda, posegnuti i na prostor koji nije u njegovoj ingerenciji. U tome su se slučaju mogli zakomplicirati složeni međuodnosi otočkih općina, ali i knezova regenata spomenutih dviju loza, koji su različitim dijelovima otoka upravljali prema rotacijskom modelu. No, iznosi plaće i mogućih drugih propisanih primitaka nisu navedeni u izvorima. Opterećenje stanovnika kod namirivanja plaće potknežina i drugih službenika bilo je vjerojatno veće u vrijeme kada su bile dvije loze knezova. Njihov je broj bio manji u vrijeme kada je otokom upravljao jedan knez (Vidova loza), kao što je to bio slučaj u vrijeme knezova Nikole IV. i Ivana VII. Nema sumnje da je to onda utjecalo i na visinu potknežinovitih primanja.

Najstarije sačuvano ime potknežina knezova Krčkih nalazi se zapisano u ispravi iz 1284. godine. Tada je na funkciji suca i potknežina u gradu Krku bio neki Pičarino (*Piçarino iudex, vicecomes Vegle*).⁶⁸ U ispravama iz 1289. godine zapisano je

⁶³ Commissiones 1, 99: (...) *Anthonio Stuzihich pro nunc suo vicecomiti universali in vita eius* (...)

⁶⁴ Krčki (Vrbanski) statut, 95-96; I u ranijim se zapisima može pronaći kako je knez uz pomoć potknežina sazivao vijeće općina (kaštela) na otoku kada se trebalo raspravljati o važnim pitanjima. Usp. *Listine* 1, 243, dok. 375 (25. VIII. 1309.): (...) *Cum de precepto viri nobilis et egregii domini Marci Vegle quar. ac braz. comitis atque vicecomitis aliorum comitum Veglensium ordinatum atque determinatum esset, quod quilibet castrum insule Vegle eligeret atque mitteret Rogosnicum aliquos homines per quodlibet castrum ad consiliandum et ad parlamentandum sive roncinandum de eo, quod esset ad bonum statum tam dominorum comitum quam omnium de castris cum eis; qua die ordinata per dictum dominum comitem Marcum et vicecomitem predictum omnes missi a suo communi venerunt et adunati fuerunt ibidem secundum morem et consuetudinem insule Veglensis* (...) Usp. i Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 70-71; N. Klaić, *Vinodol od antičkih vremena*, 116.

⁶⁵ Krčki (Vrbanski) statut, 118, 144; usp. i Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 71.

⁶⁶ Krčki (Vrbanski) statut, 114, Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 71; Na jednak su način djelovali u Senju, usp. *Senjski statut*, 74, čl. 151..

⁶⁷ Krčki (Vrbanski) statut, 121; Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 71.

⁶⁸ Archivio di stato di Venezia, Cancellaria Inferiore, Notai (dalje: ASV, CI, N), b. 138, nr. 35/1, (Krk, 27. I. 1284.). Zahvaljujem dr. sc. Damiru Karbiću na ustupanju njegova prijepisa isprava iz arhiva.

ime Jakova de Bude (*Iacobus de Bude*) u svojstvu nekadašnjeg potknežina,⁶⁹ dok je u aktivnoj službi kao sudac i potknežin u Krku bio Rikard de Venusia (*iudex Ricardus, vicecomes Vegle*). Istovremeno je potknežin bio Nikola pokojnog Bartola (*Nicola olim Bartoli*).⁷⁰ Potonji se u tri isprave datirane kasnijim datumima navodi u tome svojstvu pa bi se moglo pretpostaviti kako je u kontinuitetu bio na toj funkciji do kraja 13. stoljeća.⁷¹ Dužnost potknežina obnašao je neki Voyno oko 1295., a preminuo je do 1307. godine.⁷² Izgleda kako se osobito dugo u ovoj službi zadržao neki Nikola Mali (*Nicholaus Piçolo*) koji se spominje u dva navrata, ali s izrazitim vremenskim razmakom (1302. i 1342.).⁷³ U jednoj ispravi iz 1304. godine navodi se na toj dužnosti neki Dujam.⁷⁴ Ime potknežina Justa pokojnog Andrije? (*Iusto condam Andressii*) zapisano je 1300. i 1323. godine.⁷⁵ Potknežin kneza Fridrika III. iz Vidove loze, neki Jakov, naveden je 1323., dok 1335. godine više nije obnašao tu dužnost.⁷⁶ Prije 1335. godine na dužnosti potknežina bio je Nikola zvan Gospodin (*Nicola dicto Gospodino*) te je u tom svojstvu naveden i 1341. godine u službi kneza Dujma III., tada regenta Vidove loze.⁷⁷ Kao potknežin se 1335. godine navodi Jakomucije (*Jacomucius*),⁷⁸ a 1343. godine kao nekadašnji obnašatelj te dužnosti neki Vapertin (*Vapertinus*).⁷⁹ Ispravu iz 1351. godine zapisuje krčki javni notar Dominik sin pokojnog potknežina Subenne.⁸⁰ Subennino ime u starijim se ispravama ne može pronaći. Potknežin Nikola (sin kneza Škinеле III.?) navodi se u nekoliko isprava u gradu Krku te je možda u kontinuitetu na toj dužnosti bio od oko 1355. do 1365. godine.⁸¹ Nije posve jasno je li on bio istoimeni bratić kneza Nikole II. (Škinelina loza), koji se spominje kao potknežin i izvršitelj njegove oporuke.⁸² U jednoj ispravi iz 1362. godine navodi se neki

⁶⁹ *CD Suppl 2*, 201, dok. 122.

⁷⁰ Josip Kolanović, "Crkve i posjedi Muranske opatije sv. Ciprijana na otoku Krku", *Vjesnik istarskog arhiva* 1 (1991): 132-133, dok. 15.

⁷¹ *CD 6*, 634, dok. 538 (17. II. 1289.); *CD Suppl 2*, 183-184, dok. 112; 188, dok. 115 (5. III. 1289.); *CD 7*, 213, dok. 192 (10. XI. 1295.); ASV, CI, N, b. 154, nr. 7 (Krk, 20. I. 1301., *olim vicecomes Vegle*).

⁷² *CD 7*, 203, dok. 181 (svibanj 1295.); *CD Suppl 2*, 374, dok. 275 (25. VIII. 1309.); *Listine 1*, 244, dok. 375 (1309.). Voynov sin bio je sudac Andrija.

⁷³ ASV, CI, N, b. 233, nr. 1; *CD 11*, 23, dok. 17; 624, dok. 478 (1350. naveden kao pokojan).

⁷⁴ ASV, CI, N, b. 219, nr. 3.

⁷⁵ Kolanović, "Crkve i posjedi Muranske opatije", 117, dok. 2 (9. II. 1300.), *CD 9*, 162, dok. 133.

⁷⁶ *Listine 1*, 440, dok. 658.

⁷⁷ *Listine 1*, 442, dok. 658 (30. I. 1335.); *Listine 2*, 122-123, dok. 207 (20. VIII. 1341.); *CD 11*, 624, dok. 478 (možda je riječ o njemu, 22. XI. 1350.); *CD 13*, 405, dok. 295 (15. XI. 1364., preminuo). Između 1299. i 1317. godine bio je vijećnik i sudac. *CD 8*, 446-447, dok. 366; *CD 9*, 162, dok. 133. Usp. Lonza, "Novopronađeni izvori", 16, 19. Njegov sin zvao se Bonizzo.

⁷⁸ *Listine 1*, 454, dok. 682.

⁷⁹ *Listine 2*, 201, dok. 336.

⁸⁰ *CD 12*, 11, dok. 8.

⁸¹ *Listine 3*, 286, dok. 429 (7. XII. 1355.); *CD 13*, 242, dok. 179 (19. VII. 1362.); *CD 6*, 492, dok. 408 (29. VII. 1362.); *Listine 4*, 82, dok. 142 (26. IV. 1365.).

⁸² *CD 15*, 272, dok. 195 (22. IV. 1377.).

potknežin Dominik.⁸³ Krajem 60-ih godina 14. stoljeća u ispravama se navodi ime Pavla, potknežina u Krku. Izgleda kako je na toj funkciji bio i 1377., dok se 1397. godine navodi da je preminuo.⁸⁴ Neki Rosta se kao potknežin u Krku navodi 1370., a Franjo 1371. godine.⁸⁵ Franjin sin Matija (*Matheus quondam vicecomitis Francisci*) obnašao je dužnost potknežina od oko 1370. do 1374. godine, dok se na funkciji suca navodi 1399. godine.⁸⁶ Počevši od 1407. Matija se ponovno navodi kao potknežin i to do 1421. godine.⁸⁷ Kao potknežin se u jednoj ispravi iz 1377. godine spominje Vincencije pokojnog suca Zutigne (*Vincentius quondam iudicis Zutigni*) te neki Kristofor.⁸⁸ Izgleda kako su krajem 14. stoljeća potknežini bili neki Dokša⁸⁹ i Vid.⁹⁰ Potknežin Mauro spominje se 1397. te je izgleda do 1416. godine preminuo. U izvorima se mogu pronaći navodi imena dvojice njegovih sinova – Vida i Nikole od kojih je posljednji bio sudac u gradu Krku (1422.).⁹¹ Izgleda kako je u isto vrijeme, vjerojatno u kontinuitetu, dužnost potknežina obnašao Bartol de Potentia koji se spominje 1388. u statutu, a posljednji puta 1407. godine u jednoj ispravi.⁹² Bartol de Zutigna Pitricino (*Bartolus de Zutigna Pitricino*) kao potknežin navodi se između 1402. i 1416. godine.⁹³ Početkom 15. stoljeća na dužnosti suca u gradu bio je Marin de Zutigna (*Marinus de Zutigno*).⁹⁴ Vrlo je vjerojatno da su kasnije zamijenili mjesta pa je Marin 1411. bio potknežin, dok

⁸³ CD 13, 242, dok. 179.

⁸⁴ CD 14, 108, dok. 68; 109, dok. 69 (16. I. 1368.); CD 15, 65, dok. 45; 332, dok. 239 (15. XI. 1377.); Bartoli 1, 28v (veljača 1402.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 160. (1410.). Njegov sin Bartol prvi se puta navodi 1402. godine kao kancelar i javni notar u Krku.

⁸⁵ CD 8, 94, dok. 87; CD 14, 269, dok. 192.

⁸⁶ CD 8, 94, dok. 87; CD 14, 269, dok. 192; CD 15, 65, dok. 45; CD 18, 508, dok. 354; Njegov sin vjerojatno je bio Pavao (*Paulo condam vic. Mathei de Vegla*) u službi kneza Ivana VII. Knez mu je u oporuci ostavio godišnju isplatu novčane svote u iznosu od 32 dukata. Commissiones 1, 99. U notarskoj knjizi riječkog kancelara i notara Antuna de Renna njegovo ime navodi se dva puta za studeni 1454. godine. Vjerojatno je pri navođenju notar prvi puta omaškom zapisao ime oca Pavla, a drugi puta ispravio u Matija (*ser Paulo condam vicecomitis Matei*), Mirko Zjačić, "Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436-1461) II.", *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 3 (1957): 221. Očigledno je riječ o obitelji koja je bila usko vezana uz službu knezovima, ali ne može im se utvrditi obiteljsko ime.

⁸⁷ Bartoli 1, 31r (14. III. 1407.), 31v (1410.), 38v-39r (2. X. 1419.), 44v (8. VII. 1421.), Črnčić, *Najstarija poviest*, 160.

⁸⁸ CD 15, 332, dok. 239 (15. XI. 1377.).

⁸⁹ Krčki (Vrbanski) statut, 95. Možda je riječ o zastupniku kneza Nikole IV. iz 30-ih godina 15. stoljeća koji se u izvorima naziva Domša de Vladiković (*Donsa de Ladykovich*). Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 216-218.

⁹⁰ Bartoli 1, 28r (8. V. 1400.), 30v-31r (6. II. 1407.). Sin mu je svećenik Bartolino.

⁹¹ CD 15, 65, dok. 45 (12. XII. 1397.); Bartoli 1, 35v-36r (9. XI. 1416.), 45v (8. X. 1422.).

⁹² *Krčki (Vrbanski) statut*, 114; CD 15, 66, dok. 45; CD 18, 317, dok. 212; Bartoli 1, 24r-24v, 30v-31r (6. II. 1407.); Črnčić, "Što je pisama", 15.

⁹³ Bartoli 1, 39r; Črnčić, *Najstarija poviest*, 162.

⁹⁴ Bartoli 1, 28v (18. II. 1402.), 33r (15. III. 1419. navodi se kao nekadašnji potknežin.), 36r (20. XI. 1416.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 162-163.

su obojica 1416. godine bili na funkciji suca.⁹⁵ Dujam de ...? navodi se kao potknežin u jednoj ispravi iz 1405. godine.⁹⁶ Slično je i s Markom koji se spominje prvi puta u tekstu statuta 1388., a zadnji put 1410. godine.⁹⁷ Od 1410. potknežin je bio Antun de Zutigna (*Antonio de Zutigno*), a posljednji put navodi se 1431. godine na funkciji suca.⁹⁸ Potknežin Hugo pokojnog potknežina Škinele (*Vigo, Ugo quondam Schinelle, Ugo del Conte*) navodi se sporadično u ispravama između 1410. i 1443. godine,⁹⁹ a kao sudac 1398. i 1420. godine.¹⁰⁰ Između 1410. i 1427. godine u ispravama se navodi potknežin Marin.¹⁰¹ Potknežin Andrija navodi se u ispravi zapisanoj u Dobrinju 1379. i ispravi zapisanoj u Krku 1420. godine.¹⁰² Istovremeno je potknežin bio neki Mauro, a posljednji put spominje se na toj funkciji 1431. godine.¹⁰³ Od 1411. do 1424. godine potknežin je bio Gašpar de Iosepo (*Gasparinus de Iosepo*).¹⁰⁴ U drugom svojstvu zapisano je ime Domincella 1431., a posljednji puta 1434. godine – naziva ga se potknežinom Krka i čitavog otoka (*vicecomite Vegle ac totius insule*).¹⁰⁵ U jednom se navratu spominje potknežin Minelin (*Minelinus*) 1435. godine.¹⁰⁶ Naposljetku, Gaudencije pokojnog Bartola Krčkog (*Gaudentio quondam Bartolini de Vegla*) naveden je kao potknežin 1437. godine.¹⁰⁷ U Vinciguerrinom izvještaju zapisano je i ime potknežina Huga Ariosta (možda je riječ o spomenutom Hugu pokojnog Škinele) koji je na funkciji bio u vrijeme kneza Ivana VII. Mlađeg, ali se поближе ne može odrediti vrijeme provedeno u službi.¹⁰⁸

⁹⁵ Bartoli 1, 32r-32v i 36r.

⁹⁶ *Isto*, 30r (23. XII. 1405.).

⁹⁷ Krčki (Vrbanski) statut, 114; Bartoli 1, 31v (1410.), 51v (28. X. 1410.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 160.

⁹⁸ Bartoli 1, 31v, 36v-37r (27. II. i sudac 8. III. 1418.), 39r i 40r (potknežin 1419.), 49v (1431.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 160, 163, Črnčić, "Što je pisama", 16.

⁹⁹ Bartoli 1, 31v (1410.), 37r (8. III. 1418.), 47r-47v (18. I. 1424. i 2. II. 1427.), 56v (9. II. 1443.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 160; Črnčić, "Što je pisama", 16.

¹⁰⁰ CD 18, 396, dok. 277; Bartoli 1, 42r (8. XI. 1420.), 50v (1404.). Imao je brata Franju, Bartoli 1, 44v. Postavlja se pitanje može li se pridjev *del Conte* protumačiti kako je bio izvanbračni sin nekog kneza Krčkog, vjerojatno iz Škineline loze (u Vidovoj lozi nitko nije nosio ime Škinela). O nestanku loze iz izvora usp. N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 141. i tamo navedenu literaturu.

¹⁰¹ Bartoli 1, 18r-18v (13. I. 1420.), 31v (1410.), 32r-32v (1411.), 37r (8. III. 1418.), 48r (7. XII. 1427.), 51v (28. X. 1410.); Črnčić, *Najstarija poviest*, 160.

¹⁰² *Hrvatski spomenici*, 90, dok. 26; Bartoli 1, 18v (13. I. 1420.). Nije jasno je li riječ o istoj osobi.

¹⁰³ Bartoli 1, 42v (8. XII. 1420.), 47r (1424.), 49v (1431?).

¹⁰⁴ *Listine* 6, 173, dok. 159 (4. VIII. 1411.); *CDF* 1, 182, dok. 212 (27. III. 1416.); Bartoli 1, 46v-47r (18. I. 1424.); V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 201.

¹⁰⁵ Bartoli 1, 49r (17. IV. 1431.), 52v (10. IV. 1434.), 54v (15. IV. 1431., zapisan kao Domingello). Vinciguerra spominje velike nepravde koje je knez Ivan VII. učinio nekom Mincellu (*Commissiones* 1, 86-87). Ostaje otvoreno pitanje je li ovdje riječ o njemu kao i je li riječ o istoj osobi kada se navodi potknežin Minelin.

¹⁰⁶ Črnčić, *Najstarija poviest*, 165.

¹⁰⁷ Bartoli 1, 53v-54r.

¹⁰⁸ *Commissiones* 1, 84.

Uz Krk može se pronaći nešto navoda za potknežine u drugim otočkim naseljima – Baški, Dobrinju i Vrbniku. U Baški je na toj dužnosti prema jednoj ispravi 1305. godine bio neki Bello.¹⁰⁹ Sredinom 70-ih godina 14. stoljeća dužnost je obnašao neki Petar.¹¹⁰ Vulčina se kao potknežin spominje ondje između 1413. i 1420. godine.¹¹¹ Njegov sin Petar naveden je 1419., uz nemogućnost utvrđivanja ni približne godine završetka službe.¹¹² Po jedan navod može se pronaći za nekog Radivoja 1450. te Filipa 1470. godine.¹¹³ U Dobrinju su 1379. godine istovremeno potknežini bili neki Nikola i Andrija.¹¹⁴ Izgleda kako je nakon naseljavanja Dubašnice (tijekom 50-ih godina 15. stoljeća) ondje potknežin bio neki Vlatko iz Bužana, vjerojatno došavši s naseljenicima, čime se ne uklapa u zahtjev otočana o “domaćem čovjeku” s Krka.¹¹⁵ Ondje je knez vjerojatno postavljao svoje službenike iz redova doseljenika. Naseljavanjem Vlaha i osnivanjem novih općina na otoku (Dubašnica) broj potknežina vjerojatno se povećao. U Vrbniku su 1411. godine na dužnosti potknežina bili neki Šarer i Martin Mojslević.¹¹⁶ Posljednji je vjerojatni pripadnik senjske obitelji, u literaturi nazvane Mojsijevići.¹¹⁷ Knez Ivan VII. je 1453. godine Martinu oporučno ostavio godišnju isplatu od pedeset dukata. Antonio Vinciguerra, nabrajajući brojne slučajeve svireposti kneza Ivana VII., spominje Martina koji je, po navodnoj kneževoj izjavi, postao njegov neprijatelj.¹¹⁸ Može se pretpostaviti kako je do svađe s knezom Ivanom VII. došlo oko 1470. godine.¹¹⁹ Izgleda kako su se prije Ivanove smrti izmirili. Preminuo je u ožujku

¹⁰⁹ ASV, CI, N, b. 154, nr. 6.

¹¹⁰ CD 14, 314, dok. 231 (23. III. 1371.); CD 15, 65, dok. 45 (27. IX. 1374.); *Hrvatski spomenici*, 87, dok. 24 (11. VIII. 1375.).

¹¹¹ *Hrvatski spomenici*, 112, dok. 45 (11. IV. 1413.); 114, dok. 47; Bartoli 1, 18r-18v (13. I. 1420.).

¹¹² Bartoli 1, 38r (29. II. 1419.), 43r (9. I. 1420.); *Hrvatski spomenici*, 116, dok. 49; 118, dok. 50; Črnčić, *Najstarija poviest*, 160.

¹¹³ *Hrvatski spomenici*, 182, dok. 104; Krčki (Vrbanski) statut, 118.

¹¹⁴ *Hrvatski spomenici*, 90, dok. 26.

¹¹⁵ Žic Rokov, “Naseljavanje Dubašnice”, 186.

¹¹⁶ Krčki (Vrbanski) statut, 118.

¹¹⁷ Pojedinci imena Mojsije javljaju se sporadično u izvorima vezanim uz Senj od 13. stoljeća. Većina njih bila je na odgovornim funkcijama u gradu, a statutom iz 1388. godine obitelji je bila zajamčena služba egzaminatora. O njima usp. Nada Klaić, “Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku”, *Krčki zbornik 2* (1971): 116, 123-124; U pouzdanoj rekonstrukciji genealogije mogu se pratiti od potknežina Davida s početka 14. stoljeća. Za pregled literature i genealogije usp. Ozren Kosanović, “Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (1271.-1469.)”, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 31 (2013): 4-6, 16, 19.

¹¹⁸ *Commissiones* 1, 81, 99.

¹¹⁹ Martin se kao potknežin spominje 1470. godine (Krčki (Vrbanski) statut, 115, 118). Fabio Cusin navodi kako su snage cara Fridrika III. krajem 1470. ili početkom 1471. godine oslobodile utvrde koje je zaposjeo knez Ivan VII. Među njima se nalazio Kožljak čiji je gospodar bio Martin, carev podanik (*Il confine orientale d'Italia nella politica europea del XIV e XV secolo* (Trst: Lint, 1977), 431, usp. *Commissiones* 1, 47). U literaturi se ističe kako su Mojsijevići utvrdom upravljali u muškoj liniji od 1436. do 1525. godine, a u ženskoj liniji do 17. stoljeća. Usp. Branko Fučić, “Gospodin v Kožlaku”, *Bulletin Odjela VI za likovne umjetnosti JAZU VIII* (1960), br. 1: 38-39, 42; Herman Stemberger, *Labinska povijesna kronika*.

1486. godine.¹²⁰ Naime, kneginja Elizabeta, udovica kneza Ivana VII., u svojoj je oporuci za izvršitelja imenovala Martina (*illustrissimus dominus dominus comes Martinus Motseuich*) te mu ostavila četiristo dukata iz svog miraza.¹²¹ Na natpisu njegove nadgrobne ploče zapisano je kako je preminuo 1492. godine.¹²² U oporuci kneza Ivana VII. navedena su imena nekolicine drugih mogućih potknežina.

Promjenom vlasti nad otokom knezove je zamijenila Venecija koja je imenovala providura, ali je zadržala službu potknežina – na primjer u Vrbniku su to bili Antun Blažinić (1497.), Jakov Žudinić (1524.) i Žan Raspristić (1544.).¹²³ Antonio Vinciguerra u svom je izvještaju, kada je riječ o novom ustrojstvu, zapisao kako se u kaštelima Omišlju, Baški, Vrbniku, Dubašnici i Dobrinju nalazi po jedan potknežin.¹²⁴ Predmet zasebne analize (izvan okvira ovoga rada) jest što se u praksi promijenilo u njihovim ovlastima u odnosu na vrijeme kada su otokom upravljali krčki knezovi Frankapani.¹²⁵

Iz navedenih podataka vidljivo je kako je teško odrediti trajanje službe svakog pojedinog potknežina (kontinuirano ili isprekidano trajanje službe), ali i utvrditi njihovo porijeklo. Naime, zapisivanje imena oca ili roda nije bila uobičajena praksa u sačuvanim izvorima za Krk. Služba potknežina vjerojatno nije bila doživotna i ovisila je o njihovoj učinkovitosti te kneževoj volji da ih zadrži u službi. Uz to ostaje otvoreno pitanje trajnosti mjesta njihove službe ako se ima na umu rotacijsko načelo upravljanja knezova regenata u 14. stoljeću. Drugim riječima, je li u ranijim stoljećima (druga polovina 13. i 14. stoljeće) vršenje službe bilo popraćeno izmjenama mjesta službe u kneštvu, čime bi se djelomice oslabila mogućnost službenika da ostvare jače uporište na mjestu službe ili je ona bila statična, što bi podrazumijevalo da je službenik tada svoju odanost dugovao podjednako regentima obje loze. Izgleda kako je u 15. stoljeću služba bila statična, odnosno potknežin je bio na funkciji u određenom naselju sve do svoje smjene. Kako su

Povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera (Labin: Radničko sveučilište, Narodni muzej, 1983): 76-77. U jednoj glagoljskoj listini iz 1485. godine spominje se kako je Martin gospodar Kožljaka (*Hrvatski spomenici*, 299, dok. 198).

¹²⁰ Commissiones 1, 97-98; V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 290.

¹²¹ Bartoli 1, 74r (19. X. 1484.). Djelomični tekst prijepisa ove oporuke prvi je objavio Ivan Črnčić (*Najstarija poviest*, 134). Vrijedi istaknuti kako su Mlečani knezu Ivanu, vezano uz Krk, u veljači 1480. godine izložili ponudu koja je, između ostalog, uključivala i godišnju isplatu četiristo dukata njegovoj supruzi kneginji Elizabeti. Usp. Iván Nagy, Albert Nyáry, ur., *Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából*, sv. 2 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1877), 445, dok. 294; Usp. V. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 291.

¹²² Martin je sahranjen u crkvi Sv. Marije na Čepičkom jezeru, ali nadgrobna ploča je premještena. O tome Branko Fučić, *Glagoljski natpisi* (Zagreb: JAZU, 1982), 71, br. 25; Zorislav Horvat, "Sačuvani nadgrobni spomenici nekih Senjana i osoba značajnih za povijest Senja – u Senju i drugdje", *Senjski zbornik* 29 (2002): 65-66. Ako je riječ o istoj osobi koja se navodi kao potknežin u tekstu Vrbničkog (Krčkog) statuta 1411. godine tada je ovaj pojedinac dosegao visoku životnu dob (barem do sto godina).

¹²³ Krčki (Vrbanski) statut, 123-125, 134, 146, 166.

¹²⁴ Commissiones 1, 94.

¹²⁵ Usp. Margetić, "O Krčkom (Vrbanskom) statutu", 71.

u većini sačuvani izvori zapisani u gradu Krku nema pouzdane osnove za razrješavanje ovog problema. Ipak, kod barem dvije obitelji može se naslutiti kako su generacijama služile knezovima. Zbog toga se nastoji rekonstruirati njihova genealogija i povezati ih s obiteljima koje su 1248. godine navedene kako čine plemstvo na otoku Krku. Tada je, kako je upozorila N. Klaić, knez Marko Contareno nakon istrage utvrdio kako su još od vremena knezova Krčkih (u njegovo vrijeme privremeno im je bilo oduzeto kneštvo) plemeniti neki članovi obitelji Dognanis (*Dognanis*), Šubinić (*Subinich*), Tugomerić (*Togomorich*) i Žudinić (*Z(S)udinich*). Njihova se plemenitost, između ostalog, sastojala u tome što su bili oslobođeni od daća. O tome su svjedočila petorica plemića kojima se, osim imena i činjenice da je jedan bio iz Omišlja, ne može utvrditi obiteljska pripadnost.¹²⁶ Nema sumnje u to da su neki od njih nakon povratka kneštva knezovima Krčkim bili u njihovoj službi kao suci i potknežini.

Kada je riječ o obitelji koju ovdje nazivamo Žudinić (Žutinić?), valja istaknuti neke pretpostavke. U prvom redu to je bila plemićka obitelj koja je svoj status dugovala knezovima Krčkim. Njihovi pripadnici generacijama su bili u službi knezova. Kao potporu toj pretpostavci priložen je prijedlog genealogije od 14. do sredine 15. stoljeća (usporedi Genealogija 1). Obiteljsko ime može se pronaći u izvorima u raznim oblicima – *Zudinich* (1248.), *dicto Zutigno* (1335.), *Zutigna* (1377., 1402., 1416., 1418., 1419., 1431., 1459.) i *Žudinić* (1524.).¹²⁷ Nesumnjivo su bili jedan

¹²⁶ CD 4, 356-359, dok. 318; N. Klaić, "Knezovi Frankapani", 157-158; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 388-389; N. Klaić, "Plemstvo dvanaestoro plemena", 94-95, 97-98. L. Margetić navodi istu značajku bivanja krčkim plemićem s time da se pita o mogućoj istovjetnosti krčkih Šubinića i Tugomerića sa Šubićima i Tugomirićima (*Iz vinodolske prošlosti*, 44-45). Koliko mi je poznato istraživačima je promaknulo postojanje prijepisa navodno ovjerene kopije isprave kojom je knez Ivan VII. Frankapan svome kancelaru i tajniku Ivanu Franjinom de Bonmartiniju de Monte Silice (*Ioannis Francisci de Bonmartinis de Monte Silice*) i njegovim potomcima 24. listopada 1479. dao slobodu od daća i drugih podavanja. Ne vjerujem kako je sačuvani prijepis kopije tekstem u potpunosti vjeran originalu, barem u dijelu kojim se jamči i svim potomcima spomenutog jednaka sloboda. Ovdje nema prostora za potpunu diplomatsku analizu teksta prijepisa ove i drugih kopija isprava koji se dotiču ove obitelji kao i datuma njihova prijepisa. No, prijepisi kopija vjerojatno su nešto stariji od vremena djelovanja Lorenza Benevenie (posljednja četvrtina 19. stoljeća pa do smrti krajem 1914. godine), u čijem su se posjedu na koncu našli. Između ostalih podataka, o statusu obitelji trebala su posvjedočiti i dva prijepisa tobože autentičnih isprava iz 1483. godine, pri čemu je, potvrđujući priču o slobodi od daća, prvu u siječnju potpisao duždev službenik Jeronim Marcelo, a drugu u veljači providur Franjo Barbo usp. Državni arhiv u Rijeci (dalje: DARI), Osobni arhivski fondovi, Lorenzo Benevenia, kutija 6, fac. 39. Ipak, nema sumnje kako je potomstvo krčke plemićke obitelji Bonmartini bilo svjesno kako je u vrijeme knezova Krčkih biti plemenit značilo biti oslobođen od daće (na što je upozorila N. Klaić u analizi spomenutog popisa iz 1248. godine) te su u tu svrhu ustrajali u tome kako im je taj status dao upravo knez Ivan. U prijepisu je sačuvan tekst oporuke spomenutog Ivana de Bonmartinija sastavljene 22. kolovoza 1486. Bartoli 1, 75r-75v. O oporuci usp. Petar Runje, *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima* (Krki; Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka; Provincijalat franjevac trećoredaca 2012), 81; O pripadnicima obitelji u kasnijim stoljećima usp. M. Bolonić, I. Žic Rokov, *Otok Krk*, 237, 292, 362, 462.

¹²⁷ Spomenuta isprava o krčkim plemićima iz 1248. godine sačuvana je u prijepisu te bi jedno od imena ondje zapisanih (*Zudinich*) trebalo i čitati tako, što je ponovljeno i na margini (usp. Bartoli 1, 179r), a ne *Sudinich* kako je objavljeno u *Diplomatičkom zborniku* (CD 4, 357, dok. 318). Za ostale navode usp. *Listine* 1, 440-441, dok. 658; CD 15, 332, dok. 239; Bartoli 1, 28v, 33r, 36r, 37r, 39r, 40r, 49v; Krčki (Vrbanski)

od glavnih oslonaca tijekom vlasti knezova na otoku, što se vidi i iz funkcija koje su obavljali. Dolaskom Mlečana na otok ušli su u njihovu službu te se pripadnici ove obitelji mogu pratiti do kraja 17. stoljeća. Prvi zasad poznati pripadnik roda Žudinić s naznačenom funkcijom jest neki krčki sudac Nikola zvan Zutigna, sin Marina Lampredijeva (*Nicola dicti Zutigni, filio condam Marini de Lampredio*), koji se spominje 1335. godine.¹²⁸ Vjerojatno je pripadnik ove obitelji Vincencije pokojnog suca Zutigne (*Vincentius quondam iudicis Zutigni*) koji se kao potknežin navodi u ispravi iz 1377. godine.¹²⁹ U ispravama s početka 15. stoljeća bolje su dokumentirani pojedinci iz ove obitelji. Tako je krčkim sucem bio neki Marin Zutigna (*Marino de Zutigno*), a potknežin je bio Bartol (*Bartholus de Zutigno*).¹³⁰ Vrlo je vjerojatno da su kasnije zamijenili mjesto pa je spomenuti Marin 1411. bio potknežin, dok su obojica 1416. godine bili suci.¹³¹ Kao potknežin spominje se u tri isprave između 1410. i 1419. godine neki Antun (*Antonio de Zutegno*).¹³²

statut, 134; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom*, 388. naziva ih Žudinić (*Judinich*). Isto čine i M. Bolonić, I. Žic Rokov, *Otok Krk*, 25. Koliko mi je poznato, ne povezuje ih se s obitelji Zutinis (koju citirani istraživači imenuju kao Cetina ili Cetinić) te se ne pojašnjava njihovo porijeklo i stečeni status. Usp. Žic Rokov, "Cetina", u: *HBL*, sv. 2 (Bj-C) (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 1989), 645-646; Žic Rokov, "Naseljavanje Dubašnice", 185; Bolonić, "Pet stoljeća naših sela", 26-27, 44, 50, 58; Anna Maria Fiorentin, *Krk. Splendidissima civitas Curictarum* (Rijeka: Adamić 2001), 242, 254-255; Bolonić, Žic Rokov, *Otok Krk*, 290. prvi pisani navod imena obitelji Cetinić smještaju u 1431. godinu. Za kasniji period isti autori ovo prezime navode i u njegovu romanskom obliku (Bolonić, Žic Rokov, 108, 248, 350, 357). Usp. Lovorka Čoralić, "Krčki plemić Ivan Nikola Cetina – kavaljer svetoga Marka", *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 47-48 (2006): 133-134. Navedeni autori upozoravaju kako je postojala istoimena obitelj na Cresu. Pregledom zapisnika creskih vijeća može se pronaći njihovo ime. Naime, na Cresu su uz plemiće kao stalne članove vijeća sudjelovali i predstavnici pučana koji su se pritom izmjenjivali. Tako se u prvoj sačuvanoj knjizi zapisnika za period od devedesetih godina 15. do dvadesetih godina 16. stoljeća kao predstavnici pučana mogu pronaći tri pojedinca koja su imenovana kao *Zutnich/Zutinis/Zutina/Zodinis*. Riječ je o Franji, Jurju i Bernardinu (DARI, Općina Cres, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća, f. 15r, 17v, 24v, 26r-26v, 41r-41v, 42v, 43v-45r, 46r, 55v, 56v, 57v, 77r, 82v, 96r, 108v, 111v, 116r-116v, 131r, 141v, 143r, 151r, 154r, 179v, 190r, 191r.). Najčešće se među navedenom trojicom spominje ime Franje Zutinisa, koji je prvi put kao creski plemić naveden u stupcu gdje se popisuju plemići prisutni sjednici Creskog vijeća 15. VII. 1520. (f. 198v). Dva tjedna kasnije u knjigu je unesen zapis kojim se *krčki plemić Franjo de Zutinis* agregira u vijeće (f. 200r-200v, 29. VII. 1520.). Nakon toga se na popisu plemića, kao član Creskog vijeća, može pronaći 14. XI. 1520. godine (f. 202r). Status koji je obitelj imala na otoku Krku neodvojiv je od njihova odnosa s knezovima Krčkim, a o tome se u 14. stoljeću ne može pronaći konkretno uporište (osim činjenice da su neki pojedinci u službi). Zbog toga bi se trebali tražiti u 13. stoljeću odnosno u vrijeme popisivanja krčkih plemića kada se spominje navedena obitelj *Zudinich* za čije pripadnike smatram i navedene *Zutigne*. Budući da je očigledan problem kod utvrđivanja imena obitelji kako čitati razne oblike navoda njihova imena, treba ukazati kako se oblik *Cettina* može pronaći u Dvigradu u Istri od 16. do 18. stoljeća, pri čemu ne tvrdim kako su oni srodnici spomenutih Krčana. No, to donekle pokazuje kako se, da se obitelj zaista zvala Cetina/ich, takav oblik imena mogao koristiti pri zapisivanju, što na Krku prema sačuvanim izvorima nije bio slučaj. Time se otvara prostor za ovdje ponudeno rješenje. Za navođenje imena u Dvigradu usp. Miroslav Bertoša, "Antroponimija dvigradskog područja 1400-1750", *Jadranski zbornik* 7 (1969): 184, 190-191, 193, 195, 198.

¹²⁸ *Listine* 1, 440-441, dok. 658; 1343. naveden je među krčkim vijećnicima, usp. *Listine* 2, 201, dok. 336.

¹²⁹ *CD* 15, 332, dok. 239.

¹³⁰ Bartoli 1, 28v.

¹³¹ *Isto*, 32r-32v i 36r.

¹³² *Isto*, 37r-37v; Črnčić, *Najstarija poviest*, 160, 163; Črnčić, "Što je pisama", 16.

Za spomenutog Bartola zna se da je 1419. bio bivši potknežin (usp. Genealogija 1).¹³³ Spomenutim pojedincima u rodu su vjerojatno bili Mate i Nikola Žudinić (*Zuttinis*) čija se imena mogu pronaći u izvorima pred kraj 15. stoljeća, ali nije moguće utvrditi i vrstu srodstva.¹³⁴ Naposljetku, u samom statutu navodi se ime već spomenutog suca Jakova Žudinića.

Izrazito oskudni podaci (oko sredine 14. stoljeća) ne omogućavaju jasnu rekonstrukciju obitelji Šubena (*Subena*, *Sumbena*, *Subrina*, *Sabinna*) odnosno možebitnih Šubinića iz isprave iz 1248. godine. U ispravi iz 1337. godine naveden je neki sudac Ivan zvan Subrina (*Joannes dicto Subrina*), ujedno i prvi pripadnik ove obitelji za koju se zna služba koju je obavljao.¹³⁵ Neki Subena (*Subena*) navodi se kao bivši potknežin 1351. godine što se saznaje posredno iz navoda imena njegova sina i notara Dominika Krčkog.¹³⁶ U isto vrijeme naveden je i Vid, sin pokojnog Nikole Subene (*Viddenus filius quondam Nicolae de Subenna*). Dvije godine ranije neki Dominik Šubena (*de Sumbena*) bio je zastupnik knezova i krčke komune.¹³⁷ U ispravi iz 1367. godine navodi se ime suca Dominika Subene (*Dominico de Sabina*) (usp. Genealogija 2).¹³⁸ Ako su svi oni bili u srodstvu onda bi to značilo da su držali važne funkcije i to vjerojatno u službi knezova Krčkih kao potknežini, suci i poslanici.

Zaključak

Na području Krčkog kneštva u ime knezova upravljali su razni službenici od kojih su neki bili pripadnici družine (*familia*). Iz izvora se može naslutiti kako je u nekoliko navrata skupina pratioca kneza i službenika proizvela štetu Krčanima koristeći dugotrajnu odsutnost svojih gospodara. Neki su od njih u prvoj polovini 14. stoljeća pod vodstvom samog kneza Bartola VII. Bačina vršili nasilje i na susjednom Cresu. Venecija je nelegalne aktivnosti neuspješno nastojala spriječiti ili kazniti. Najviši službenik bio je potknežin na kojeg je njegov gospodar prenio svoje sudske i izvršne ovlasti. Ovi su službenici sudjelovali i pri zapisivanju odredbi Krčkog (Vrbanskog) statuta. Izgleda kako je u 15. stoljeću, kada je kneštvo bilo u rukama jednog kneza – Nikole IV. i kasnije njegova sina Ivana VII., u njihovo ime dulje vrijeme upravljao samo jedan potknežin. Tijekom frankapanske uprave kneštvom Krčani su ih nastojali spriječiti u pokušajima imenovanja službenika na koje sami imaju to pravo (jedan sudac, satnik itd.), povećavanju broja službenika knezova (vjerojatno zbog troškova koje su sami trebali pokriva-

¹³³ Bartoli 1, 39r; Črnčić, *Najstarija poviest*, 162.

¹³⁴ Žic Rokov, "Naseljavanje Dubašnice", 185.

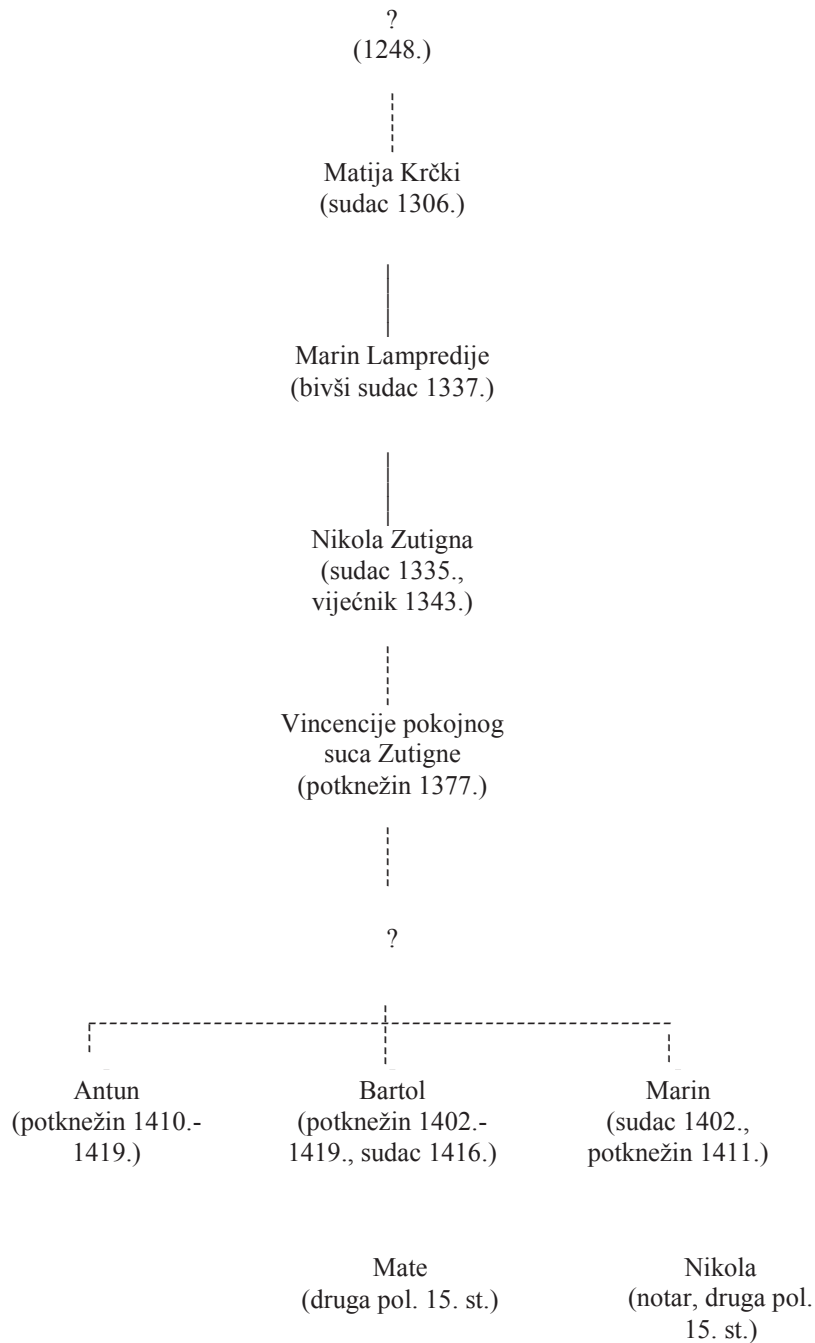
¹³⁵ CD 10, 313, dok. 237.

¹³⁶ CD 12, 11, dok. 8.

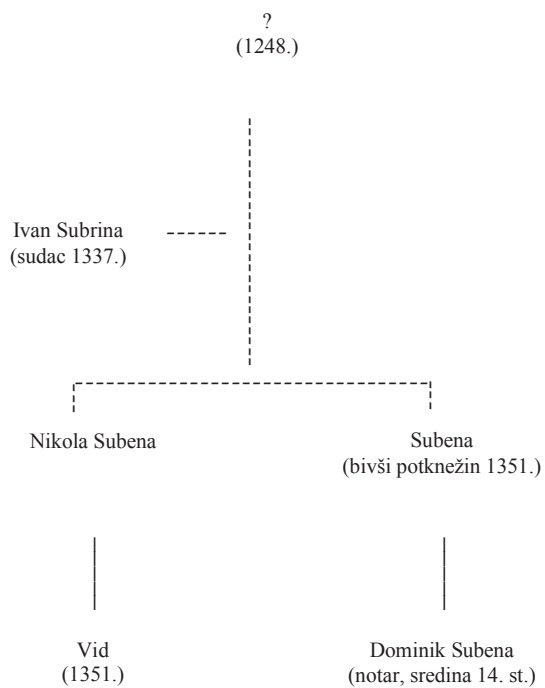
¹³⁷ *Listine* 3, 153, dok. 220..

¹³⁸ CD 14, 36-37, dok. 21.

ti) te da se na te funkcije uposle stranci. To je nastojanje urodilo velikim brojem žalbi i tužbi u Veneciju usmjerenih protiv knezova, što je povremeno izbijalo na vidjelo do 1358. godine. Izgleda kako je najjači intenzitet nezadovoljstva s službenicima knezova bio početkom 14. stoljeća te u vrijeme posljednjeg kneza Ivana VII. u drugoj polovini 15. stoljeća. Prema svemu sudeći istaknute plemićke obitelji poput Žudinića, iako često usko vezane službom, nisu predstavljale opasnost za vlast knezova. Naime, u Senju su obitelji Raduč i Mojsijević (potknežin David i obitelj) učvrstile svoj raniji položaj djelomice zahvaljujući i stečenim častima u službi. Knezovi su zbog toga uveli paralelizam u svojoj upravljačkoj strukturi nad gradom stvaranjem službe vikara, koja se osim samog imena u prerogativima kao i formalnom položaju u hijerarhiji ispod potknežina, ni po čemu drugom nije razlikovala od potknežina. U Krčkom kneštvu takve vrste paralelizma u strukturi službenika knezova nije bilo. No, izgleda kako su knezovi, da bi učvrstili svoj položaj, nerijetko upošljavali strance kao svoje službenike, što je dovodilo do nesuglasica s otočanima.

Prilozi**Genealogija 1. Obitelj Žudinić**

Genealogija 2. Obitelj Šubinić

Izvori

Italija – Archivio di stato di Venezia, Venecija – Cancellaria Inferiore, Notai

Hrvatska – Arhiv samostana franjevacu trećoredaca, Krk – BARTOLI, Felice Maria, *Collectanea Bartoliana a Croatis Bartolijev Zbornik dicta. I. svezak*, Veglae – Krk 1741-1743. (reg. oznaka OR. XIV. a 1.)

Hrvatska – Državni arhiv u Rijeci – Općina Cres, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća, knjiga 1. (1495-1528)

Hrvatska – Državni arhiv u Rijeci – Osobni arhivski fondovi, Lorenzo Benevenia, kutija 6, fac. 39. (sign. 757.)

Objavljeni izvori i literatura

Bertoša, Miroslav. “Antroponimija dvigradskog područja 1400-1750”. *Jadranski zbornik* 7 (1969): 177-205.

Bolonić, Mihovil; **Žic Rokov**, Ivan. *Otok Krk kroz vjekove*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.

Bolonić, Mihovil. “Pet stoljeća naših sela”. *Krčki zbornik* 16 (1986): 17-71.

Brgles, Branimir; **Kapetanović**, Amir. “Sklapanje povijesne slike svijeta u Kronici Šimuna Klimantovića”. *Povijesni prilozi* 32 (2014): 65-128.

Brusić, Iva. “Antonio Vinciguerra: the Ideological Initiator of the Venetian Appearance of the City of Krk”. *Ikon* 5 (2012): 345-350.

Cubich, Giambattista. *Notizie storiche sull' isola di Veglia*. Trst: Stabilimento tipografico Appolonio & Caprin, 1875.

Cusin, Fabio. *Il confine orientale d'Italia nella politica europea del XIV e XV secolo*. Trst: Edizioni Lint, 1977.

Čoralić, Lovorka. “Krčki plemić Ivan Nikola Cetina – kavaljer svetoga Marka”. *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 47-48 (2006): 133-140.

Črnčić, Ivan. *Najstarija poviest Krčkoj, Osorskoj, Rabskoj, Senjskoj i Krbavskoj biskupiji*. Rim: A slova vjeroplodničina u ruku viteza Petra Mariettia, 1867.

Črnčić, Ivan. “Što je pisama sakupio P. Blagoslav Bartoli”. *Starine* 20 (1888): 1-21.

Farlati, Daniele. *Illyricum sacrum*, sv. 5. Venetiis: Apud Sebastianum Coleti, 1775.

Fiorentin, Anna Maria. *Krk. Splendidissima civitas Curictarum*. Rijeka: Adamić, 2001.

Fučić, Branko. “Gospodin v Kozlaci”. *Bulletin Odjela VI za likovne umjetnosti JAZU*, VIII (1960), br. 1: 33-44.

Fučić, Branko. *Glagoljski natpisi*. Zagreb: JAZU, 1982.

Galović, Tomislav. “Bartolijev zbornik (Collectanea Bartoliana) – dragocjeno vrelo za povijest grada i otoka Krka”. *Krčki kalendar 2010* (2009): 83-89.

Grgin, Borislav. *Počeci rasapa. Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*. Zagreb: Ibis grafika, 2002.

Horvat, Zorislav. "Sačuvani nadgrobni spomenici nekih Senjana i osoba značajnih za povijest Senja – u Senju i drugdje". *Senjski zbornik* 29 (2002): 47-86.

Karbić, Damir. "Familiares of the Šubići. Neapolitan influence on the origin of the institution of familiaritas in the medieval Hungary". U: *La noblesse dans les territoires Angevins à la fin du Moyen âge*, uredili Noël Coulet i Jean-Michel Matz, 131-147. Roma: Ecole française de Rome, 2000.

Klaić, Nada. "Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku". *Krčki zbornik* 2 (1971): 111-143.

Klaić, Nada. "Knezovi Frankapani kao krčka vlastela". *Krčki zbornik* 1 (1970): 125-180.

Klaić, Nada. "Plemstvo dvanaestoro plemena Kraljevine Hrvatske". *Historijski zbornik* 9 (1956), br. 1-4: 83-100.

Klaić, Nada. *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1976.

Klaić, Nada. *Vinodol od antičkih vremena do knezova Krčkih i Vinodolskog zakona*, Pazin; Rijeka: Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, 1988.

Klaić, Vjekoslav. *Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*. Zagreb: Matica hrvatska, 1901.

Kolanović, Josip. "Crkve i posjedi Muranske opatije sv. Ciprijana na otoku Krku". *Vjesnik istarskog arhiva* 1 (1991): 111-146.

Kosanović, Ozren. "Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (1271.-1469.)". *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 31 (2013): 1-20.

Lonza, Nella. "Novopronađeni izvori o sudskim postupcima protiv Krčkih knezova u XIV. stoljeću". *Vjesnik Povijesnog arhiva u Rijeci* 35-36 (1993 – 1994): 9-20.

Ljubić, Šime, ur. *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 1-4, 6. Zagreb: JAZU, 1868, 1870, 1872, 1874, 1878.

Ljubić, Šime, ur. *Commissiones et relationes Venetae*, tom. 1-2. Zagreb: JAZU, 1876-1877.

Magdić, Mile. "Regesta nekih izprava XIV. vijeka, koje je prepisao franjevac Felice Bartoli". *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 2 (1900): 20-26.

Margetić, Lujo. *Iz vinodolske prošlosti. Pravni izvori i rasprave*. Rijeka; Zagreb: Liburnija; Školska knjiga, 1980.

Margetić, Lujo. "O Krčkom (Vrbanskom) statutu". *Krčki zbornik* 10 (1988): 55-92.

Margetić, Lujo. "Dio Treći. Prijepis Krčkoga (Vrbanskog) statuta i prenos na suvremeni jezik". *Krčki zbornik* 10 (1988): 93-170.

Margetić, Lujo. *Veprinački sudski zapisnici XVI. i XVII. stoljeća (Volčičev prijepis)*. Opatija: Katedra Čakavskog sabora, 1997.

Margetić, Lujo. *Vinodolski zakon*. Rijeka: Adamić, 2000.

Mažuranić, Vladimir. *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, 1 dio (A-O). Zagreb: Informator, 1975.

Nagy, Iván; **Nyáry**, Albert, ur. *Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából*, sv. 2. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1877.

Roščić, Nikola Mate. "Bartoli, Feliks (Bartolić, Blagoslav)". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 1 (A-Bi), 484. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983.

Runje, Petar. *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima*. Krk; Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka; Provincijalat franjevac trećoredaca, 2012.

Sirotković, Hodimir, **Kolanović**, Josip, ur. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – supplementa*, sv. 2. Zagreb: HAZU, 2002.

Smičiklas, Tadija, ur. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 2-18. Zagreb: JAZU, 1904. – 1990.

Stemberger, Herman. *Labinska povijesna kronika. Povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*. Labin: Radničko sveučilište, Narodni muzej, 1983.

Strčić, Petar. "Frankapan". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 4 (E-Gm), 387-398. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998.

Strčić, Petar. "Frankapan Ivan VII. ml. Krčki". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 4 (E-Gm), 411-413. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 1998.

Strčić, Petar. "Krčki knezovi i otok od kraja XII do kraja XIV stoljeća". *Krčki zbornik*. 10 (1988): 11-54.

Šurmin, Đuro, ur. *Hrvatski spomenici. Acta Croatica*, sv. 1. Zagreb: JAZU, 1898.

Thallóczy, Lajos; **Barabás**, Samu, ur. *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus. A Frangepán család oklevéltára*, sv. 1. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1910.

Zjačić, Mirko. "Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436-1461) II." *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 3 (1957): 89-225.

Zjačić, Mirko. "Statut grada Senja iz 1388. godine". *Rad JAZU* 369 (1975): 39-115.

Žic Rokov, Ivan. "Cetina". U: *Hrvatski biografski leksikon*, svezak 2 (Bj-C), 645-646. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1989.

Žic Rokov, Ivan. "Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću". *Krčki zbornik* 7 (1976): 183-194.

The Retinue and Viscounts of the Counts of Krk on the Island of Krk (1260 – 1480)

Ozren Kosanović
Department of History
Faculty of Humanities and Social Sciences University of Rijeka
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
Croatia
E-mail: okosanovic@ffri.hr

Summary

The paper focuses on the position and role of the retinue (*familia*) and viscounts (*vicecomes*) of the counts of Krk (from the times of Count Nicholas IV called the Frankapani) in their governance over the county of Krk (*comitatus Vegle*). Special attention has been paid to the circumstances regarding the legal prosecution of potential transgressors who were part of the count's retinue. There were two lines of government in the county of Krk – that of the counts and that of the local semi-autonomous communities. There were five such communities: the city of Krk (*civitas Veglae*) and four village communities (the *universitas castrorum insule* encompassed Baška, Vrbnik, Dobrinj, and Omišalj), with two judges in each of them. One of the judges was appointed by the count regent of Krk (there were two branches of the family: Schinella and Vitus) and the other by the community. The former was elected among the members of respective community councils (they also appointed or elected various other officials). Using their viscounts, the counts were constantly trying to impose their candidates for the position of the second judge. Venice was the arbiter concerning this issue, since the county of Krk was among its possessions (temporarily lost in 1358 and fully regained in 1480). Counts were often absent (the Vitus branch of counts had large possessions in Croatia, for example the city of Senj or the counties of Vinodol and Modruš), sometimes for over a decade, during which period they were represented by their viscounts. In the 14th century, there were two count regents (one per family branch) and each of them may have had a viscount in each of the communities (which sums up to ten in the whole county). The viscount exercised the judicial and executive power, which was in a way transferred from the counts' prerogatives. For example, there are viscounts mentioned by name in the *proemium* of the Statute of the Krk from 1388 as the initiators of its writing (codification) by the authority given to them by the counts. The Statute was constantly amended with new regulations and the same pattern regarding the viscounts' initiative was repeated in the 15th century. Furthermore, viscounts could be asked to participate

as arbiters in judicial decisions when the two judges could not agree over the verdict. They were also a higher instance to which dissatisfied parties of the judicial procedure could appeal. Some of the viscounts may have been members of the count's retinue.

In this paper, special attention has been paid to the chronology of the viscounts' service in the county of Krk, for which purpose the author lists the names of all known officials during the second period of the count's governance (1260 – 1480). Wherever possible, brief biographical data have been added for some of the viscounts. The author speculates that members of two local families of lesser nobility were also employed in the count's service as viscounts or judges. According to Nada Klaić, the nobility of Krk was determined by the fact that some of its members were exempt from paying certain taxes (although certainly not as a hereditary honour). Counts gave that privilege only to some members of precisely named families. It seems that one of these, the Žudinić family, whose members served the counts for several generations, did not pose a genuine threat in terms of misusing that privilege. With respect to that, Krk was slightly different from the city of Senj. There the counts of Krk – functioning as a counterweight to two strong noble families, those of Raduč and Mojsijević (Viscount David and his family in the 14th century), whose members were frequently officials in the city (judges and viscounts) – created a parallel office, that of a vicar, which was in every respect of its prerogatives equal to the viscount (the former being only higher in hierarchy). In that office, they employed strangers, thus trying to diminish the power of the aforementioned families. There is no trace of such parallelism among the count's officials in the county of Krk. Nevertheless, some sources do indicate the possible engagement of foreigners as officials, which was a cause for great dissatisfaction and complaints of the Krk communities in Venice at the beginning of the 14th century, continuing up to 1358.

Keywords: Krk, count's retinue (*familia*), viscount, counts of Krk, Frankapani, Central and Late Middle Ages